

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин**

**ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ОБМІНІВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (НА
ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ «ERASMUS»)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи

Мироняк Владислава Юріївна

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент **Мельничук Л.Н.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № ____ від _____ 2025 р.

Зав. кафедрою _____

Чернівці 2025

АНОТАЦІЯ

У даній кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методологічні засади культурних обмінів як важливого інструменту сучасної культурної дипломатії. Розглянуто основні теоретичні підходи до вивчення феномену культурних обмінів та їхнього впливу на міжнародні відносини та аналізу програми «Erasmus» як дієвого механізму реалізації культурної дипломатії Європейського Союзу, що сприяє формуванню міжкультурного діалогу, поширенню європейських цінностей і зміцненню міжнародного партнерства. У роботі визначено засоби, функції та особливості здійснення культурних обмінів, а також досліджено вплив міжнародних відносин на розвиток культурної дипломатії. На прикладі участі студентів ФПМВ Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus» проаналізовано практичний аспект реалізації міжнародних освітньо-культурних ініціатив, їхній вплив на формування професійних і комунікативних компетенцій студентів.

Ключові слова: культурна дипломатія, культурні обміни, міжнародні відносини, програма Erasmus, міжкультурний діалог, м'яка сила, зовнішня політика.

ABSTRACT

The research explores the theoretical and methodological foundations of cultural exchanges as an essential instrument of modern cultural diplomacy. The study examines key theoretical approaches to understanding the phenomenon of cultural exchanges and their influence on international relations and the analysis of the «Erasmus» program as an effective mechanism for implementing the European Union's cultural diplomacy, promoting intercultural dialogue, spreading European values, and strengthening international partnerships. The paper identifies the means, functions, and specific features of cultural exchanges and investigates the impact of international relations on the development of cultural diplomacy. Using the example of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University's participation in

the «Erasmus» program, the practical dimension of international educational and cultural initiatives is analyzed, particularly their role in shaping students' professional and communication competencies. It is concluded that the expansion of cultural exchange programs serves as a powerful factor in enhancing Ukraine's international image and integrating it more deeply into the global cultural space.

Keywords: cultural diplomacy, cultural exchanges, international relations, Erasmus program, intercultural dialogue, soft power, foreign policy.

(підпис)

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ..	10
1.1. Теоретичні засади дослідження культурних обмінів.....	10
1.2. Джерельна база дослідження	22
РОЗДІЛ ІІ. ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	28
2.1. Засоби та функції здійснення культурних обмінів (на прикладі програми «Erasmus»).....	28
2.2. Особливості та вплив міжнародних відносин на культурну дипломатію та обміни.....	38
РОЗДІЛ ІІІ. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ОБМІНУ КУЛЬТУРНИМИ РЕСУРСАМИ.....	48
3.1. Програма «Erasmus» в контексті реалізації культурної дипломатії України.....	48
3.2. Участь Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus» (на прикладі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин).....	56
ВИСНОВКИ.....	6
8	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	83
SUMMARY.....	85

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. COVID-19 (*Coronavirus Disease 2019*) – інфекційне захворювання, спричинене вірусом SARS-CoV-2, що спричинило глобальну пандемію
2. Erasmus (*European Region Action Scheme for the Mobility of University Students*) – європейська програма академічної мобільності студентів, що сприяє обмінам у сфері освіти, науки та культури між країнами ЄС та партнерами
3. ЄКТС (*ECTS, European Credit Transfer and Accumulation System*) – європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, що забезпечує уніфікований облік та визнання результатів навчання у вищій освіті європейських країн
4. ЄС (*EU, European Union*) – Європейський Союз, політичне й економічне об'єднання європейських держав, яке сприяє інтеграції та співробітництву в різних сферах
5. МЗС (*MFA, Ministry of Foreign Affairs*) – Міністерство закордонних справ, центральний орган виконавчої влади, що відповідає за реалізацію зовнішньої політики держави
6. НАТО (*NATO, North Atlantic Treaty Organization*) – Організація Північноатлантичного договору, військово-політичний союз європейських і північноамериканських держав, створений для колективної безпеки та оборони
7. ООН (*UN, United Nations*) – Організація Об'єднаних Націй, міжнародна організація, заснована з метою підтримання миру, безпеки та розвитку співробітництва між державами

8. РЄ (*CoE, Council of Europe*) – Рада Європи, міжнародна організація, що об'єднує європейські країни для захисту прав людини, демократії та верховенства права

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті формування нової поліцентричної системи міжнародних відносин важливість культури у розвитку міжнародного співробітництва неможливо переоцінити. В ХХІ ст., тоді як домінують вузькодержавні та вузьконаціональні інтереси, спостерігається зниження моральних цінностей, зростає егоїзм та індивідуалізм, а також посилюються прояви релігійної та етнічної нетерпимості, важливість діалогу культур стає беззаперечною. Він виступає як дієвий інструмент для запобігання конфліктам у глобалізованому світі.

Формування позитивного іміджу держави є ключовим завданням дипломатії. Ця мета складна і багатовимірна, а культурна дипломатія слугує лише одним із можливих шляхів її досягнення. Разом із переговорами, укладанням міжнародних договорів і застосуванням економічних інструментів (як то санкції чи надання пільгових кредитів), держава захищає свої національні інтереси й успішно реалізує зовнішню політику. Але водночас міжнародний імідж держави значною мірою залежить і від її культурного потенціалу. Розуміючи цю залежність, країнам необхідно виділяти ресурси на розвиток культурної дипломатії та просування свого культурного надбання на міжнародній арені.

Актуальність дослідження механізмів реалізації культурної дипломатії у сучасних умовах є надзвичайно актуальним через низку факторів, які поєднують науковий і практичний інтерес до цієї теми. Сьогодні міжнародна політична система, що характеризується глобалізаційними процесами, активною інформатизацією та зростанням ролі м'якої сили, висуває перед

державами нові виклики, зокрема щодо збереження позитивного міжнародного вигляду, налагодження ефективних комунікацій і зміцнення культурних зв'язків. В умовах таких змін культурна дипломатія виступає важливим інструментом зовнішньої політики, здатним більше, ніж посилити позиції держави на міжнародній арені, а також сприяти розв'язанню внутрішніх соціально-економічних і політичних проблем.

Аналіз проблеми актуалізує нагальну потребу зміцнити правове забезпечення культурної дипломатії. Це стане не лише важливим інструментом у підвищенні її дієвості, а й сприятиме удосконаленню зовнішньої політики в цілому. Саме тому створення продуктивного нормативно-правового середовища є ключовим завданням для забезпечення максимальної ефективності цього напрямку діяльності.

Мета магістерської роботи – дослідження культурних обмінів як одного з інструментів зовнішньої політики сучасної держави.

Досягнення даної мети вимагає постановки й розв'язання наступних **завдань**:

- висвітлити теоретико-методологічні засади та джерельну базу дослідження культурних обмінів в сучасній державі;
- проаналізувати сутність та особливості поняття культурні обміни;
- визначити вплив культурних обмінів на міжнародні відносини;
- охарактеризувати культурні обміни в контексті реалізації культурної дипломатії України;
- дослідити участь студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus».

Об'єктом дослідження є поняття «культурний обмін».

Предметом дослідження є вплив культурних обмінів на міжнародні відносини.

Методи дослідження. Методологія дослідження культурних обмінів та їх вплив на міжнародні відносини включає застосування гуманітарних методів, а саме таких:

- історико-хронологічного, який використовується для дослідження культурних обмінів у їх часовій послідовності задля розуміння їх еволюції та розвитку;
- порівняльного, який дає можливість зіставити різні культурні явища та обміни між культурами задля виявлення відмінностей, схожостей або закономірностей;
- синхронного аналізу – це аналіз культурних обмінів у певній часовій точці, задля того, аби зрозуміти їхню структуру та взаємозв'язки в конкретний момент.

Ще застосовуються культурологічні, соціологічні та антропологічні підходи, які зосереджуються на вивченні культур як цілісних систем, взаємодії між ними, їхній ментальності та цінності. Культурологічний метод для вивчення культурних обмінів розглядає культуру як цілісну систему, аналізуючи взаємодію культур, їхні цінності, ментальності та символічні системи. У свою чергу, соціологічний метод дозволяє вивчати суспільні аспекти культурних обмінів, включаючи соціальні групи, інститути та громадську думку. Що стосується антропологічного методу, то він дає можливість заглибитися в детальний аналіз культурних практик, ритуалів та символів, які є частиною культурних обмінів.

Дослідники можуть використовувати також якісні методи, наприклад, інтерв'ю, аналіз текстів, спостереження, та кількісні методи, наприклад, опитування, статистичний аналіз, для отримання повного уявлення про поняття «культурний обмін».

Для проведення дослідження був використаний метод контент-аналізу. У межах цього аналізу розглянуто матеріали, доступні на офіційних веб-ресурсах державних органів, зокрема нормативно-правові документи, звіти, заяви, прес-релізи, огляди актуальної тематики в засобах масової інформації,

експертні дискусії, інтерв'ю з представниками влади та керівниками культурних ініціатив. Окрім цього, враховано висновки дослідницьких організацій, які працюють у даній галузі.

Також у процесі написання магістерської роботи використовувався метод напівструктурованих якісних інтерв'ю, який виявився доречним у рамках даного дослідження. Воно було зосереджене на аналізі прогалин у комунікації між державними органами та недержавним сектором у сфері культурної дипломатії, а також на розробці рекомендацій щодо об'єднання зусиль у протидії спільному ворогові. У рамках дослідження було проведено інтерв'ю з 3 респондентами – студентами факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету умені Юрія Федьковича, які безпосередньо мають дотичність до української культурної дипломатії, оскільки брали участь у програмі «Erasmus».

Структура роботи визначається її метою, об'єктом, предметом і поставленими завданнями. Вона містить вступ, три розділи з відповідними підрозділами, висновки та перелік використаних джерел (102 найменування). Загальний обсяг 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Теоретичні засади дослідження культурних обмінів.

Міжнародно-політична думка по-різному трактує поняття «дипломатія», час-від-часу порівнюючи його із зовнішньою політикою або міжнародним правом. Проте дипломатія – це один із найголовніших інструментів зовнішньої політики, що охоплює такі її складові, як: економічні зв'язки, політичні відносини, збройні сили, розвідка тощо.

Культурна дипломатія є водночас і новим, і досить давнім феноменом у сфері міжнародних відносин. Це пояснюється тим, що її перші згадки у міждержавній взаємодії датуються ще II–III тисячоліттям до н.е., але як окремий напрямок досліджень вона почала формуватися лише після завершення Другої світової війни [40, с. 167-178].

Особливий поштовх для культурної дипломатії виник з усвідомлення того, що культура є одним з ключових факторів забезпечення державних інтересів. На думку Н. Ржевської: культурна дипломатія, з одного боку, виступає продуктом, а з іншого – механізмом, який забезпечує ефективність зовнішньополітичних інструментів. Вона має здатність впливати на світову громадську думку та формувати актуальний порядок денний [86].

У сучасній науці культурну дипломатію часто ототожнюють із «м'якою силою», яка є важливим елементом інструментарію міжнародних відносин. Вона дозволяє впливати та переконувати за допомогою культури, цінностей та ідей. Цей підхід охоплює «силу привабливих ідей» або здатність формувати пріоритети політичного порядку денного й будувати взаємини,

враховуючи національні інтереси та вподобання іншої сторони [91, с. 122-131].

Культурна дипломатія є видом дипломатії, і в своїх діях повинна використовувати культурне надбання держави як засоби досягнення мети. Цими культурними надбаннями держави є: театр, мистецтво, включно із живописом, скульптура, музика, кінематограф, література (наприклад, створення бібліотек в іноземних країнах, переклад на інші іноземні мови віршів та творів національних авторів), освіта (наприклад, втілюються проєкти мовних програм за кордоном, наукового та академічного обміну, а також впроваджуються освітні програми для іноземних студентів). Дипломатія у сфері культури активно застосовується державами з метою збільшення та розвитку культурної взаємодії, а от сам термін має досить позитивне роз'яснення.

Отже, вважаємо, що культурна дипломатія має значний вплив на відносини конкретної держави із зовнішнім світом. Ні одна економічна спроможна чи військова моща, а також провідні позиції країни на світовій арені не можуть завоювати серця і розум міжнародної спільноти в такій мірі, як культурна дипломатія. Вона виступає формою м'якої сили держави і є важливим елементом інструментарію міжнародних відносин. Через культуру, цінності та ідеї культурна дипломатія переконує, на відміну від «жорсткої сили», яка діє за допомогою військового або економічного тиску.

Термін «культурна дипломатія» ввів у науковий обіг американський дослідник Ф. Баргхорн, котрий сформулював його як «маніпуляцію культурними матеріалами та кадрами з метою пропаганди» [2]. Але, на нашу думку, в наш час саме таке визначення не відповідає певним завданням та цілям, які покладено на культурну дипломатію. Сучасні науковці трактують культурну дипломатію як форму дипломатії, яка передбачає обмін ідеями, цінностями, елементами культури чи ідентичності [73, с. 118-121].

Саме термін «культурна дипломатія» набув поширення у XX столітті. Науковці досі не мають єдиного підходу до визначення цього поняття, але всі сходяться на думці, що головна його мета – сприяти покращенню взаєморозуміння між країнами.

Термін «культурна дипломатія» вперше ввів у вжиток у 1959 році Р. Таєр, який тоді обіймав посаду спеціального помічника Державного секретаря США з питань координації міжнародних освітніх та культурних зв'язків [70, с. 129]. Однак саме американський дослідник Ф. Баргурн у 1960-х роках увів у науковий обіг термін культурна дипломатія, визначаючи її як використання культурних матеріалів і кадрів із пропагандистською метою. При цьому він мав на увазі пропагандистські практики Радянського Союзу [2].

А вже пізніше стало поширеним та найбільш відомим визначення поняття «культурної дипломатії», яке сформулював американський політолог М. Каммінгс, а саме те, що: культурна дипломатія передбачає обмін ідеями, інформацією, цінностями, переконаннями та іншими елементами культури, спрямований на поглиблення взаєморозуміння [8].

Натомість американський науковець Філіп М. Тейлор вважає, що культурна дипломатія являє собою політичну діяльність, спрямовану на підтримку національних інтересів за допомогою культурних заходів. Вона охоплює ключові аспекти м'якої сили, які можна розділити на довгострокові (до прикладу, культурні й освітні обміни, формування взаємної довіри) та короткострокові (розповсюдження інформації через засоби масової комунікації). Ця форма дипломатії не лише слугує мостом між країнами та цивілізаціями, а й стає платформою для ефективної співпраці громадянського суспільства, державного сектору та бізнесу [27].

У свою чергу, колишній директор Польського Інституту в Україні та США Є. Онух, будучи переконаним у тому, що дипломатія є частиною культури, а не навпаки. Культурна дипломатія визначається як багаторічна діяльність, інструмент державної політики, спрямований на досягнення

довготривалих результатів. Вона не повинна бути вузькоспецифічним інструментом домінуючої політичної ідеології, а має виступати способом просування іміджу держави через культурні засоби [78].

Багато досліджень у цій сфері зосереджено на ролі держави в культурній дипломатії, яку нерідко пов'язують із значним впливом інших суб'єктів поза межами держав. Як зауважив С. Марк, що культурна дипломатія являє собою застосування культурних надбань держави для досягнення її зовнішньополітичних цілей або підтримки дипломатичних зусиль. Вона зазвичай є практикою, яку впроваджують уряди, але також може здійснюватися групами країн, наприклад, Європейським Союзом [19].

Слід зауважити, що, належно до Конвенції ЮНЕСКО щодо збереження та розвитку культурного розмаїття, ЄС задокументував культурний аспект у своїх відносинах із країнами, що не входять до його складу [62].

Для більшого розвитку наукової думки вагоме значення має праця нідерландського вченого Я. Меліссена, який розглядає інституційний аспект культурної дипломатії, акцентуючи увагу на тому, що фахівці у сфері публічної дипломатії діятимуть у складних транснаціональних мережах. Вони відіграватимуть ключову роль у зміцненні довіри та налагодженні транскордонних зв'язків між громадянськими суспільствами, адже ці завдання стануть основними у їхньому професійному векторі [20].

Отже, малоймовірно, що будь-які міністерства закордонних справ зосереджуватимуть свою публічну дипломатію виключно на традиційних, стратегічно спрямованих та малоефективних способах одностороннього спілкування з іноземною аудиторією. Незважаючи на можливі наслідки, взаємопроникнення публічної дипломатії та постмодерністських культурних взаємовідносин продовжуватиме набирати обертів у всьому світі.

Культурну дипломатію ще можна визначити як процес взаємодії з іноземною аудиторією, спрямований на передачу та пояснення своїх ідей та цінностей, а також на представлення інституцій, політичних цілей і стратегічних пріоритетів [13].

Широкий спектр визначень поняття «культурна дипломатія» пояснюється зростанням числа учасників міжкультурного обміну та швидким розвитком різних форм, моделей, засобів, а також інструментів у цій сфері. Культурна дипломатія є особливою частиною дипломатичної діяльності, яка використовує культуру як засіб досягнення основних цілей зовнішньої політики держави, створює позитивний імідж країни, популяризує її культуру і мову, а також слугує платформою для міжкультурного діалогу як певного засобу соціокультурного розвитку країни. Таким чином, культурна дипломатія виконує дві важливі та взаємопов'язані задачі у сфері міжнародних відносин.

Проте, саме в галузі культурної дипломатії проводяться посилені дискусії щодо ролі держави й способів здійснення її політики. Зокрема, деякі вчені висувають питання відносно того, наскільки дипломатичний аспект культурної дипломатії визначається втручанням держави, а також чи можливе її здійснення без прив'язки до державної політики, як от, з боку незалежних установ культури або організацій громадянського суспільства. Дуже багато уваги приділяється такому питанню як: чи можна взагалі вважати культурну дипломатію дипломатією, коли вона реалізується безпосередньо акторами, не пов'язаними з державним апаратом? Такі роздуми викликані залученням різних учасників, таких як організації громадянського суспільства чи незалежні культурні установи, і вони піднімають питання про суть самої культурної дипломатії [11].

Окремі вчені розглядають державну участь як необхідність для здійснення культурної дипломатії, та підкреслюють її ключову роль в цьому процесі. До прикладу, існує твердження, що культурна дипломатія є діяльністю урядів у сфері міжнародних культурних відносин, яка зазвичай передається на виконання приватним організаціям [14].

Аналогічною можна назвати думку про те, що культурна дипломатія проявляється тоді, коли офіційні дипломати, представляючи національні

уряди, прагнуть спрямувати природний культурний обмін у русло, що сприяє просуванню національних інтересів [1].

У сучасних наукових дискусіях усе частіше звертається увага на роль недержавних акторів, які додають складності та різноманіття дипломатичним процесам. Водночас держава зберігає свою роль як основний учасник міжнародних відносин.

В цьому контексті Вестхейм (2012), розглядаючи культурну дипломатію через призму культурної політики, визнає центральну роль держави у формуванні політики та її здатності використовувати ресурси. Зокрема він наголошує на прагненні інших акторів впливати на формування культури та її роль у політиці національної держави. З часом ці недержавні учасники можуть перетворитися на інструменти реалізації державної політики або здобути фінансову підтримку для своєї діяльності [34].

Отже, важливість обговорення ролі держави у сфері культурної дипломатії стрімко зростає в сучасному дискурсі. Така увага пояснюється, зокрема, побоюваннями щодо потенційного втручання уряду, яке може порушити головні завдання культурної, мистецької чи освітньої діяльності. Суттєвий внесок у ці дебати вносить і принципова різниця у підходах до реалізації культурної дипломатії.

Вважаємо, що слід висвітлити теоретичні підходи до аналізу культурної дипломатії, які є численними та різноманітними, що відображають складність даного явища. Один, і найважливішим, є підхід, побудований на теорії м'якої сили, запропонував Дж. Най. Згідно з цією теорією, культурна дипломатія виступає ключовим елементом м'якої сили, який допомагає державам досягати зовнішньополітичних цілей через приваблення та переконання, уникаючи примусу або використання військових засобів [23, р. 94-109].

Інакший підхід, оснований на концепції культурного капіталу, виокремлює важливість культурних ресурсів і активів як ключових чинників міжнародного впливу. У цьому контексті культура розглядається як стратегічний ресурс, здатний посилювати економічні та політичні позиції

держави. Крім того, інтерпретаційний підхід до культурної дипломатії наголошує на ролі символічних і семіотичних аспектів культурних взаємодій, які сприяють формуванню національної ідентичності та покращенню міжнародного іміджу [6, р. 147-163].

В «Українській дипломатичній енциклопедії» подано такі визначення поняття «культурна дипломатія»:

1) політика зовнішньої культури є спрямована на збереження національної культури, захист національно-культурної ідентичності в рамках міжнародного співробітництва та інші подібні завдання. Вона об'єднує стратегії держави щодо конкретних сфер культурної діяльності, культуру зовнішньополітичної участі, а також використання культури та культурних норм як інструмент у зовнішньополітичних процесах;

2) використання культурних факторів у дипломатичній діяльності держави спрямоване на досягнення міждержавного порозуміння шляхом подолання культурних бар'єрів;

3) застосування різних складових, таких як культура, мистецтво та освіта, для забезпечення захисту й ефективного просування національних інтересів на міжнародному рівні [77, с. 380-381].

За визначенням, що подається на сайті Інституту культурної дипломатії США, культурна дипломатія розглядається як стратегія, що ґрунтується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими елементами культури або ідентичності, спрямована на зміцнення міжнародних відносин, розвиток соціально-культурної співпраці та просування національних інтересів у глобальному контексті [37].

Н. Сербіна та О. Кучмій у своїй роботі стверджують, що сучасна наука описує культурну дипломатію як науковий феномен і практичну складову політики міжкультурної взаємодії. Вона має національну специфіку, визначені технології впровадження та використовується як засіб міжурядового співробітництва або м'якого впливу, спрямованого на

реалізацію національних інтересів на глобальному, регіональному та національному рівнях [91, с. 122-131].-

О. Розумна вважає, що культурна дипломатія є комплексом прийомів, методів та практичних заходів, які розробляються і впроваджуються зовнішньополітичними установами чи іншими уповноваженими державними органами. Її мета полягає у сприянні дипломатичній діяльності держави через популяризацію елементів національної культури серед іноземної аудиторії [87].

За словами українських вчених О. Розумної та Т. Черненко: в культурній дипломатії можна виділити два аспекти, а саме – зовнішній та внутрішній. Зовнішній аспект стосується формування іміджу держави та ефективності її міжнародної політики. Внутрішній же спрямований на зміну культурної парадигми та реформування культурної політики, що впливає на зміст і якість створюваного культурного продукту [81].

Згідно з глосарієм, поданим Л. Мицик: культурна дипломатія розглядається як одна з форм публічної дипломатії та інструмент «м'якої сили», який можна охарактеризувати як обмін ідеями, інформацією, мистецькими творами та іншими елементами культури між країнами й народами задля зміцнення взаєморозуміння. Її головною метою є вплив на якість і характер взаємодії із зарубіжними партнерами. Хоча культурна дипломатія часто залишається недооціненою, вона здатна відігравати ключову роль у досягненні завдань зовнішньої політики держави, а також у забезпеченні національної безпеки [71].

Як вважає українська культурологиня О. Овчарук, поняття культурної дипломатії з'явилося відносно недавно. У сфері зовнішньокультурних зв'язків воно виступає механізмом реалізації теорії культурної комунікації та її моделей, що охоплюють різні форми культурного обміну. Важливо підкреслити, що культурна дипломатія суттєво активізувалася з усвідомленням того, що культура є одним із ключових чинників у забезпеченні державних інтересів. З одного боку, вона виступає як результат

багатовікової творчості, а з іншого стає інструментом підтримки функціонування зовнішньополітичних механізмів. Її унікальність полягає не лише у багаторівневому застосуванні, але й у здатності формувати сприйняття світовою громадськістю культури конкретної країни, її національних традицій і стратегій культурного розвитку [76, с. 67-68].

Н. Зикун у своїй праці доречно виділяє такі основні завдання культурної дипломатії: у внутрішньому векторі – це відносна зміна схеми культури та переформування політики культури, від чого, в свою чергу, має залежність зміст та якість саме культурного продукту, а в зовнішньому аспекті воно передбачає створення та підтримку позитивного іміджу держави, а також сприяння ефективності її міжнародної політики. Йдеться не просто про реформування культурної сфери, а про розвиток саме (про)української культурної стратегії. Авторка наголошує на важливості визначення та формування «власного культурного наративу» [54].

Визначення практиків у галузі міжнародних відносин підкреслює функціональний аспект, такий як: культурна дипломатія виступає як інструмент формування іміджу країни через засоби культури [55].

Завдяки культурній дипломатії держава може підвищувати результативність своєї зовнішньої політики, зміцнювати міжнародну репутацію, демонструвати відкритість суспільства та його демократичні цінності. Водночас це дозволяє впливати на формування багатопольного світового порядку, створювати сприятливий економічний клімат для залучення іноземних інвестицій, стимулювати розвиток туризму, формувати позитивний імідж країни, просувати державну політику, зменшувати упередження стосовно країни та протидіяти негативним політико-ідеологічним процесам.

До завдань культурної дипломатії також належать укріплення відносин, розширення соціально-культурного співробітництва, формування та підтримка позитивного іміджу держави на міжнародній арені, посилення

зовнішньополітичних ініціатив, а також реформа, модернізація і оновлення національної культурної політики.

Основними завданнями, на думку науковиці О. Розумної, виступають такі: з урахуванням зовнішнього аспекту, що передбачає створення сприятливого іміджу держави та посилення успішності її міжнародної політики, а також внутрішнього напрямку, спрямованого на зміну культурної парадигми та реформування культурної політики з метою забезпечення високої якості культурного продукту [87, с. 5-6].

Досвід культурної дипломатії України бере початок ще з часів української революції на початку XX століття. У радянську епоху, будучи частиною єдиної держави, Україна мала можливість використовувати здобутки національної культури в дипломатичних цілях. Уся діяльність здійснювалася на державному рівні виключно за рахунок бюджетних коштів, а центральні органи влади здійснювали контроль за цим процесом, що доповнювалося активною роботою державних посольств.

У той час варто зазначити, що культурна дипломатія перебувала під значним ідеологічним впливом, що обмежувало її потенціал і ефективність. Попри це, загалом її зусилля досягали певного результату, хоч і супроводжувалися ідеологічними втратами, оскільки не всі групи населення сприймали подібний підхід [92, с. 89-95]. Розпад Радянського союзу на окремі національні держави трохи уповільнив розвиток культурної дипломатії. Саме в цей час зменшилися можливості української держави, котра переживала довготривалий період становлення та розвитку загальнонаціональних цілей та державної ідеології вцілому.

Але Україна у XXI ст. активно повертається до застосування інструментарію культурної дипломатії. Це відбувається саме в той час, коли виникає нагальна потреба більш широкої міжнародної підтримки для подальшої реалізації амбітних євроінтеграційних планів. Помаранчева революція та Революція Гідності були знаменними подіями, які зміцнили імідж країни, адже український народ зі значною культурною активністю

сформував політичний образ перед Європою та світом. Ці традиції культурної дипломатії привернули увагу державних установ, науковців, дослідників та діячів культури у відповідь на потребу міжнародної підтримки.

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України у 2022 р. призвело до змін в управлінні державою та визначення нових пріоритетів у зовнішній політиці. За умов військової агресії культурна дипломатія стає провідним механізмом для зміцнення міжнародної солідарності, мобілізації підтримки та донесення правди про події в Україні. Культурна дипломатія сприяє взаємодії з діаспорою, залученню міжнародної культурної спільноти до підтримки української культури та протидії дезінформації від агресора.

Проте, видатна науковиця проблеми культурної дипломатії в нашій сучасній Україні О. Розумна стверджує, що: практика представлення української культури за кордоном у період Незалежності складно віднести до цілеспрямованої культурної дипломатії чи навіть систематичного просування культури. Однак цей досвід має важливе значення для підходу до побудови культурної дипломатії як державної політики. Ба більше, аналіз міжнародної присутності української культури є необхідним і ключовим етапом, який слугує основою для успішного запуску процесу інституалізації та розвитку культурної дипломатії [87, с. 11].

Вагомим інструментарієм і одним із ключових аспектів культурної дипломатії є співпраця з громадами української діаспори. Внаслідок складних історичних подій значна кількість українців змушена була залишити рідну землю, створюючи за її межами численні організації, спрямовані на збереження культурної спадщини та популяризацію української культури в інших країнах. Діяльність українських експатріантів і закордонних громадських об'єднань яскраво демонструє ефективність «аматорської» мережі культурної дипломатії, яка активно підтримує інтереси України та сприяє формуванню її позитивного образу у світі [38, с. 54-65].

З упевненістю можна стверджувати, що здобуття Незалежності України дало можливість її народу не лише створювати власні культурні традиції, а й активно впроваджувати зовнішню державну політику, зокрема у сфері культурної дипломатії.

Наприклад, культурні форуми в Дипломатичній академії імені Геннадія Удовенка демонструють інтерес держави до використання дипломатії для вирішення проблем війни. Учасники форуму ділилися досвідом та знаннями, визначали основні напрямки діяльності, формували практичні рекомендації для створення іміджу сучасної європейської країни. Інститути державної влади, неурядові організації, митці, активісти, дипломати, науковці, журналісти та політики стають учасниками культурної дипломатії. Українська діаспора займає надважливу позицію у формуванні зовнішнього іміджу нашої держави.

В нашій країні на державному рівні культурну дипломатію здійснюють такі відомства: Міністерство закордонних справ, Міністерство освіти і науки, Міністерство культури та інформаційної політики, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Український інститут, Український інститут книги.

Такі державні відомства здійснюють культурний обмін, який виступає дієвим засобом для поліпшення взаєморозуміння, співпраці та взаємоповаги між народами. Для України та Європейського Союзу він є ключовим у зміцненні зв'язків. Україна, зі своєю багатою культурною спадщиною, активно долучається до різних програм культурного обміну з державами ЄС. Ці ініціативи не лише сприяли поширенню та збереженню української культурної дипломатії, але й допомогли глибше оцінити європейське культурне розмаїття в Україні.

Отже, як предмет наукового дослідження і практична частина політики міжкультурної співпраці, культурна дипломатія має національні особливості і способи реалізації. Її використовують як засіб міжурядової співпраці або інструмент м'якого впливу для реалізації національних інтересів на

регіональному, світовому та міждержавному рівнях. Сьогодні культурні зв'язки сприймаються не як додаток до всіх політичних чи частково економічних відносин, а як самостійний фактор, що спрямований на реалізацію зовнішньополітичних інтересів країни.

До прикладу, попередній директор Польського інституту в Україні та США Є. Онух підкреслював, що дипломатія є складовою культури, а не навпаки. Цей важливий аспект часто ігнорують як професійні дипломати, так і, ще частіше, політики [78].

Нині дипломатія культури виступає одним із найдієвіших і важливих інструментів у реалізації зовнішньополітичної стратегії кожної країни, що прагне зайняти визначене становище у системі сучасних міжнародних відносин. Вона сприяє використанню культурного впливу в дипломатичній діяльності для отримання міждержавного порозуміння, стабільності та миру, а також просування власних національних інтересів через подолання культурних бар'єрів на міжнародній арені.

Таким чином, теоретичні засади культурної дипломатії демонструють її розвиток та різноманітність підходів, які надають державам можливість продуктивно застосовувати культурні ресурси для реалізації зовнішньополітичних завдань в умовах складного і взаємопов'язаного глобалізованого світу.

1.2. Джерельна база дослідження.

Останнім часом дослідження потенціалу культурної дипломатії стрімко набуває популярності. Це пов'язано насамперед із розумінням недоліків або навіть провалів традиційної, а особливо «силової» дипломатії, яка нерідко виявляється неспроможною ефективно вирішувати ключові міжнародні проблеми через брак адекватного й глибокого усвідомлення особливостей певного народу чи держави. Науковці наголошують на важливості врахування таких аспектів суспільної свідомості, як цінності, культура, менталітет і релігія, при формуванні зовнішньої політики. У цьому контексті культурна

дипломатія відіграє особливу роль, створюючи основу для посилення й оптимізації результативності міжнародного співробітництва через культурні обміни.

Під час аналізу джерельної бази магістерської роботи її доцільно класифікувати за такими категоріями:

- 1) дослідження вітчизняних авторів;
- 2) роботи зарубіжних науковців;
- 3) офіційні веб-ресурси та інформаційні платформи.

Дослідження, які пов'язані з культурною дипломатією, саме після Другої світової війни, стали наживати більш упорядкованого характеру. У той період деякі дослідники почали трактувати культурну дипломатію як засіб реалізації зовнішньополітичних цілей через культурний обмін або інші дипломатичні дії, пов'язані з культурною взаємодією [40].

Сучасне використання терміна «культурна дипломатія» стало все більш звичним у академічних обговореннях. Дослідження наукових праць з цієї тематики свідчить про глибоке зацікавлення до пізнання сутності культурної дипломатії серед політичних аналітиків, істориків, соціологів та інших дослідників.

Культурна дипломатія як інструмент політики в зовнішній культурі, отримала чималу увагу європейських та американських дослідників і практиків. Дослідження у галузі культурної дипломатії, культурної політики та публічної дипломатії реалізуються в роботах Фредерік Баргхорн [2], Е. Гейг [14], М. Каммінгс [8], Марк С. Донфред [29], Г.А. Пігман [24], Джозеф Най [23], С. Марк [19], С. Шнайдер [28], Ян Меліссен [20] та інші.

Варто згадати, що концепція «м'якої сили», яка набула популярності з 1980-х років і стала важливою ідеєю у світовій політиці, економіці та дипломатії, була запропонована саме американським дослідником політики Джозефом Наєм, який розвиває різноманітні ідеї в рамках неолібералізму [23]. Праці згаданих авторів відіграють значну роль у дослідженні динаміки

розвитку культурної дипломатії, визначенні її місця на міжнародній арені та окресленні напрямків її подальшого вдосконалення.

Також варто виділити роботи такого дослідника як Д. Кларк, який у своїй роботі «Культурна дипломатія» (2020 р.) автор надає детальний аналіз розвитку концепції культурної дипломатії, включно з сучасними моделями та практиками. Ця праця є базисом для розуміння теоретичних аспектів культурної дипломатії, але її слід доповнити дослідженням практичних механізмів та інноваційних методів, які набули актуальності в останні роки [7].

Ще у одній своїй роботі «Теоретизування ролі культурних продуктів у культурній дипломатії з точки зору культурології» (2016 р.) Д. Кларк вивчає роль культурних продуктів у сфері культурної дипломатії, застосовуючи культурологічний підхід. Це дослідження вносить вагомий теоретичний елементи, але недостатньо розглядає практичні аспекти реалізації культурної дипломатії в сучасному контексті [6].

Дослідник Т. Вінтер (2015 р.) у своєму дослідженні «Heritage diplomacy» («Спадщина дипломатії») вивчає вплив культурної спадщини на дипломатичну діяльність, наголошуючи на важливості захисту та застосування культурних цінностей для покращення міжнародної взаємодії. Водночас, в роботі не розглядаються сучасні аспекти культурної дипломатії, зокрема використання цифрових технологій, що є суттєвим елементом в умовах сучасної глобалізації [36, р. 997-1015].

Е. Караянніс та Д. Кемпбелл (2011 р.) у своїй праці вони розглядають ідеї відкритої інноваційної дипломатії та сучасні системи знань. Це дослідження є цінним для розуміння нових підходів у культурній дипломатії, проте воно здебільшого акцентує увагу на загальних інноваційних концепціях, а не на конкретних механізмах культурної дипломатії [5, р. 327-372].

К. Хікс (2007 р.) у своїй статті «Wealth from creativity» («Багатство від творчості») розглядає перспективи розвитку міжнародних культурних

зв'язків, акцентуючи увагу на ролі креативних секторів. Дослідження корисне для осмислення економічного виміру культурної дипломатії, однак потребує детальнішого вивчення стосовно конкретних інструментів впровадження [16, р. 1223-1233].

Термін «культурна дипломатія» дедалі почасти постає також в науковому українському дискурсі. Попри те, що у нашій історичній літературі відсутній комплексний підхід до дослідження відносно даної тематики, деякі фахові дослідження відносно зазначеної тематики свідчать про надглибоку дослідницьку зацікавленість щодо усвідомлення складності культурної дипломатії з боку соціології, політичної науки та історії.

У розробку питання про значення культурної дипломатії в зовнішній політиці України вагомий внесок зробили такі науковці як Д. Веденєєв [41], В. Костров [65], М. Кулініч та В. Ціватий [98], Г. Луцишин та А. Гончарук [69], Н. Мусієнко [73], Т. Пересунько [80], О. Розумна [87], та ін. Невелика кількість праць показує, що дана тема є недостатньо опрацьованою в культурній складовій української дипломатії. Тому звідси постає необхідність більш ґрунтовного дослідження цього питання. У той же час у вітчизняній науковій літературі недостатньо досліджень, що розкривають правовий аспект культурної дипломатії у контексті культурних обмінів.

Проблемами розвитку сучасної української культурної дипломатії та її значення у зростанні держави, політичній сфері й сфері недержавних організацій працювали отакі науковці України як: С. Гуцал [44], О. Кучмій [68], Н.Ржевська [86], Н. Сербіна [91], І. Сухорольська [93], О. Філатова [97], Г. Шамборовський [100] та інші.

Дослідження питань культурної дипломатії, а ширше – публічної дипломатії, і аспектів, що стосуються сприйняття культури як інструменту міжнародної політики та засобу досягнення політичних і гуманітарних цілей, висвітлено в роботах таких науковців: Д. Дубов [46], Н. Дубовик та О. Шило [47], Н. Зикун [54], А. Коберська [56], І. Костира, М. Шевченко та Н. Янченко [64], О. Кошелева, О. Кравчук та О. Цисельстка [66], Т. Краснопольська та І.

Милосердна [67], Л. Мицик [71], О. Неприцький [74], О. Овчарук [76], В. Парчевська та І. Паніна [79], М. Процюк [84], В. Руднєва [89], О. Стасевська та І. Маланчук [92], Т. Черненко [99] та ін.

Дослідження культурної дипломатії включає аналіз вітчизняних та міжнародних міждержавних нормативних актів, які регулюють відносини у сфері культурної дипломатії й стосуються питань культурного співробітництва між досліджуваними країнами.

Джерельна база магістерської роботи висвітлена також загальнонаціональними нормативно-правовими й міжнародними документами, і до того ж офіційними сайтами Посольства України в сусідніх країнах. Таким чином, українська культурна дипломатія має таку правову основу:

- «Конвенція про створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)» [63];
- «Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» [58];
- «Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності» [59];
- «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» [60];
- «Другий протокол до Гаазької Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» [45];
- «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини» [61];
- «Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» [62].

Вагоме значення для здійснення культурної дипломатії мають також угоди, які розроблені під егідою Ради Європи:

- «Європейська культурна конвенція (Париж, 1954)» [50];
- «Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини» [48];

- «Європейська конвенція про транскордонне телебачення» [49];
- «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин» [51];
- «Рамкова конвенція про захист національних меншин» [85];
- «Конвенція про визнання 92 кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні» [57].

Аналіз джерел і рівня опрацювання теми української культурної дипломатії свідчить, що, на відміну від американських та європейських досліджень, цей напрям залишається відносно новим для України. Його актуальність набула особливого значення переважно в контексті євроінтеграційних процесів країни.

Звичайно, як не існує загального визначення поняття «культурної дипломатії» та «культурних обмінів», так само й не існує єдиного підходу до того, що вважається «хорошими» культурними відносинами. Також, вважаємо, що не існує простого методу оцінки всіх цих явищ. На нашу думку, це складний процес аналізу цінностей і результатів культурної взаємодії, оскільки його учасники долають територіальні межі, використовують різноманітні впливи та мають різну історичну спадщину. Тому будь-які інструменти аналізу повинні враховувати широкий спектр точок зору. Водночас надзвичайно важливо інтегрувати стратегії та культурні ініціативи організацій, наприклад культурних установ, у ширший історичний контекст відносин між відповідними країнами.

РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Засоби та функції здійснення культурних обмінів (на прикладі програми «Erasmus»).

Культурна дипломатія тісно пов'язана з питаннями формування іміджу та бренду країни, що забезпечується, зокрема, за допомогою культурних засобів і мережевих технологій. Імідж у всезагальному розумінні виступає як соціально сконструйоване явище, яке формується з кількох складових, що створюють цілісне уявлення про об'єкт. Посеред цих слід виокремити значні характеристики, поєднані з функціональними особливостями та класовими оцінками, визначеними соціальною структурою. Крім того, до цих компонентів варто додати певні групи ознак, що показують оцінювальні напрями різноманітних характеристик об'єкта, сформовані на основі сприйняття одержувача та його суб'єктивних уявлень.

У сучасному інформаційному просторі зростає необхідність впливати на комунікацію через соціальні уявлення. Це відбувається через поширення демократичних цінностей, що створює високу конкуренцію у соціальній взаємодії, а також через комерціалізацію медіа. Відбувається зміна розуміння влади, яка переходить з політичної, військової, матеріальної та економічної сфер в інформаційну. З іншого боку, демократизація суспільних відносин і розвиток цінностей громадянського суспільства, разом із самоорганізацією

громадського сектору, викликають потребу у досягненні порозуміння у соціальній взаємодії, що є важливим у державному управлінні [3, р. 121].

Згідно з думкою У. Глейда, культурна дипломатія використовується переважно для поширення у світі досягнень певної держави в різних галузях, зокрема й у культурній, а також для поліпшення розуміння культур інших держав [12]. Як зауважує К. Малкехі, вона здійснюється державними установами, які представляють загальнодержавні інтереси країни за кордоном і використовують опосередковані способи просування через інструменти зв'язків із громадськістю, реалізується за допомогою освітніх ініціатив та культурного обміну [21].

Культурна дипломатія до своїх основних завдань сучасності зазвичай рекомендує такі: створення позитивного образу країни, розвиток міжнародних відносин, вдосконалення внутрішньої культурної політики, її осучаснення та оновлення [69, с. 27].

Науковиця О. Розумна визначає основними завданнями культурної дипломатії такі: створення позитивного образу країни за кордоном та сприяння успішній реалізації її міжнародних відносин як зовнішній фактор, оновлення культурних цінностей та вдосконалення державної культурної стратегії з метою покращення якості культурного контенту як внутрішній фактор [87].

Вважаємо, що з огляду на те, що основною задачею культурної дипломатії постає формування державою унікального національного культурного продукту, яке розвивається у сфері культурної політики та міжнародної культурної взаємодії, що є глибоко взаємопов'язаними. Культурна дипломатія орієнтується на реалізацію завдань із наповнення національної культури винятковим і глибоким змістом, тоді як культурна політика спрямована на інтеграцію цього змісту у світову структуру інтернаціональної цивілізаційно-культурної комунікації.

Культурна дипломатія використовує різноманітні інструменти, серед яких: підтримка і промоція всієї культурної спадщини України, включно з

досягненнями українців та культурними цінностями, знайденими на території країни, відстоювання українських інтересів у міжнародних культурних конфліктах, просування української мови у світі та заохочення до її вивчення, розповсюдження інформації про Україну, її культуру, організація культурних подій та обмінів, включаючи переклади та дистрибуцію українських книг, забезпечення представництва України на міжнародних виставках, форумах та інших культурних заходах, реалізація програм обміну для студентів, аспірантів та науковців, презентація України як країни з визначними спортивними та культурними здобутками, розвиток внутрішнього та міжнародного туризму, організація візитів іноземних послів до України, надання легкого доступу до інформації про українську історію, звичаї та традиції для іноземців, забезпечення різноманітного мовлення (радіо, телебачення, інтернет) для міжнародної аудиторії, популяризація української кухні у світі, просування сучасної та народної музики, а також українського фольклору [40, с. 171-172].

Вважаємо, що ці інструменти культурної дипломатії, котрі включають перелік вищезазначених пунктів, неможливий без функціонування інститутів культурної дипломатії, які на думку О. Розумної мають такі певні властивості, а саме:

- підлеглість їх відомствам із закордонних справ. Це означає, що багато культурних організацій перебувають під контролем міністерств закордонних справ і, по суті, є частиною дипломатичного апарату. Ці організації часто діють як відділи культури та науки при дипломатичних представництвах. Вони не лише підтримують зовнішню політику своєї країни, але й популяризують її культуру та економіку, представляючи інтереси як державних органів, так і приватних компаній за кордоном;
- держава повністю підтримує ці організації. Їхнє існування та робота значною мірою залежать від державної підтримки, оскільки держава бачить у них засоби для реалізації своєї зовнішньої політики. Деякі з

цих організацій є незалежними, але фінансуються державою. Крім того, держава координує їхню діяльність, об'єднуючи різні культурні організації. Державне фінансування є основним джерелом коштів для європейських культурних інституцій. Також вони мають можливість формувати власний бюджет, наприклад, за рахунок мовних курсів або залучення коштів;

- впорядкування міцних і тривалих контактів та розбудова ефективної співпраці. Діяльність організацій культурної дипломатії передбачає не тільки офіційні дипломатичні зустрічі, але й підтримку культурних обмінів, таких як гастролі, а також сприяння розвитку різних видів культури та мистецтва (кіно, театру, музики, архітектури тощо). Культурні організації сприяють встановленню зв'язків, які допомагають культурі прогресувати і впливають на її творчий потенціал, а також на соціальну та економічну вигоду. Розвиваючи партнерські відносини, європейські культурні організації роблять ставку на довіру та тривалу співпрацю, що є важливим, але водночас непростим завданням;
- мережева організація, котра передбачає, що кожна культурна установа є елементом розгалуженої системи. Це сприяє узгодженню дій, реалізації єдиного стратегічного підходу, визначенню спільних завдань та їхньому досягненню за допомогою схожих методів. У всіх підрозділах мережі використовується подібний набір інструментів, що дає змогу заощаджувати кошти та трудові ресурси, концентруючи зусилля на втіленні конкретних ініціатив та досягненні значної результативності. Для ефективної роботи такої структури необхідна наявність координуючого центру в провідному культурному осередку країни, який не завжди знаходиться в столиці;
- передавання європейських цінностей. Просування ідей рівноправності, відкритості та різноманітності демонструє прагнення приносити користь та бути актуальним для сучасного суспільства;

- адаптація до місцевих культурних особливостей є ключовим фактором успішної популяризації. Для ефективної роботи необхідно розуміти потреби аудиторії. Найбільш вдалими є проекти європейських організацій, які враховують культурні запити країни, в якій реалізуються, та зосереджуються на місцевих традиціях і специфіці сприйняття мистецтва;
- просування мови та забезпечення можливостей для її вивчення. Мовні курси служать не лише фінансовою підтримкою для інституцій, що займаються культурною дипломатією, але й є одним із дієвих інструментів впливу держави на міжнародній арені. Часто саме з мовних програм починають свою роботу подібні організації;
- сприяння актуальної культури та мистецтва є важливим завданням. Європейські культурні організації відіграють ключову роль у розвитку сучасного мистецтва та реагують на актуальні проблеми суспільства. Значні мистецькі ініціативи та форуми часто стають можливими завдяки їхній підтримці та міжнародній співпраці. Часом, особлива увага приділяється підтримці певних напрямків у мистецтві;
- допомога літературним ініціативам та книговидавничій справі. Проекти, націлені на поширення читання, заохочення видання книг та підтримку літератури, є одними з найбільш розповсюджених серед культурних проектів. Першочерговими тут є перекладацькі ініціативи, оскільки сприяють налагодженню зв'язку між культурами у більш нейтральному стилі [87].

Звідси зазначимо, що інструменти культурної дипломатії не можуть використовуватися без механізмів реалізації культурної дипломатії, тому варто проаналізувати деякі з них. Почнемо з того, що в сучасних умовах механізми реалізації культурної дипломатії є дуже важливим аспектом дослідження в галузі державного управління, тому що дозволяє визначити результативність традиційних підходів, дати оцінку інноваційним

інструментам, а також розкрити потенціал застосування культурної спадщини саме як засобу дипломатичного впливу.

Традиційні способи реалізації культурної дипломатії мають довгу історію та охоплюють такі інструменти, як культурні обміни, проведення виставок, фестивалів, освітніх програм, а також діяльність культурних інституцій за кордоном. В дані часи їх ефективність полягала в здатності створювати позитивний образ країни, зміцнювати взаєморозуміння між народами й підтримувати мирні відносини. Однак у сучасну епоху глобалізації та цифрових трансформацій традиційні підходи потребують адаптації до нових умов [17].

Сучасні інструменти культурної дипломатії, як-от цифрові технології та соціальні мережі, створюють нові перспективи для держав у популяризації своїх культурних цінностей і встановленні впливу на міжнародну аудиторію. Завдяки цифровим технологіям країни можуть використовувати інтернет-платформи для проведення віртуальних виставок, організації онлайн-курсів і трансляції культурних заходів, що суттєво розширює географічне охоплення й залучає різноманітну демографічну аудиторію [25].

Застосування сучасних засобів культурної дипломатії, наприклад, таких платформ, як Instagram, Facebook й Twitter, дає змогу країнам не тільки поширювати власні культурні надбання, а й активно спілкуватися з публікою, отримувати відгуки та коригувати свої плани, враховуючи потреби та вподобання конкретних груп. Цифрові технології відкривають нові можливості для культурного обміну, зокрема віртуальні музеї, онлайн-архіви та спільну роботу між культурними організаціями з різних країн. Вони створюють унікальні перспективи для розвитку культурної дипломатії, але також вимагають застосування сучасних методів управління та забезпечення захисту в кіберпросторі [25].

Тому в контексті культурної дипломатії саме обміни відіграють найважливішу роль, оскільки тісно між собою пов'язані з людським чинником, де співдія із особистістю та певним психологічним чинником

учасників є головною деталлю [95, с. 50]. Програми обміну та освітні ініціативи для громадських діячів вписуються в широкий контекст міжнародних політичних відносин. Навіть найменш політизовані обміни, як, наприклад, співпраця між університетами, часто мають політичну складову або спрямовані на розвиток транскордонних зв'язків, які згодом можуть сприяти довгостроковим змінам у політичній площині, таким як зниження конфліктного потенціалу в різних сферах міждержавної взаємодії.

Міжнародні обміни є різновидом глобальної комунікації, що сприяє обміну людьми, поглядами та ідеями, які часто залишаються непоміченими у великій кількості міжнародних соціальних взаємодій. Однак, навіть неформальні зв'язки можуть мати важливе політичне значення [27, р. 51]. Хоча обміни зазвичай класифікуються як частина культурної дипломатії, вони є універсальними інструментами, які можуть адаптуватися до професійних потреб залежно від поставлених цілей. Ці програми відкриті для представників різних соціальних груп, проте чим вищий професійний рівень учасників, на який вони орієнтовані, тим більш престижною повинна бути сама програма.

Обміни – це один із найбільш двосторонніх видів публічної дипломатії, що сприяє спілкуванню та обміну думками. Їхня ефективність зростає, коли учасники відчують щирість і відвертість у взаємодії з іншою стороною. Складно передбачити точний вплив участі в обміні на людину, оскільки випадковість та непередбачуваність є його частиною. Хоча користь від обміну може відрізнитися для організаторів та учасників, це не завжди свідчить про невдачу – скоріше результат може бути іншим, ніж очікувалося. Цей принцип стосується всіх видів обмінів: освітніх, наукових або професійних [94, с. 316].

Загалом обмін досвідом цінується насамперед за свою унікальність. Він може набувати різних форм і відкривати доступ до нових знань і навичок, які недоступні на місцевому рівні. Такий обмін нерідко супроводжується знайомством із новим культурним середовищем, вплив якого через безпосередній досвід завжди буде глибшим, ніж просте теоретичне

ознайомлення. У контексті інших видів обміну суттєвим чинником може стати престиж, зокрема можливість співпраці з людьми чи установами, доступ до яких у звичайних умовах обмежений або вимагає формальних підходів. Не можна недооцінювати роль молодого покоління в цьому процесі, хоча даний аспект потребує окремої уваги. Попри значення факторів доступності й престижу, ключовий вплив обміну проявляється тоді, коли він створює реальні можливості, які учасники можуть використати для власного особистісного чи професійного розвитку. Перший контакт із новою культурою, ретельно спланований і підготовлений, здатен забезпечити суттєвий і тривалий позитивний ефект [94, с. 317].

Варто зауважити, що важливу роль відіграє те, як змінюється статус учасника після його повернення на батьківщину. Найкращим варіантом буде ситуація, коли цінність програми для організаторів і учасників повністю співпадає. У разі успішної реалізації ініціативи обмін сприятиме не лише збагаченню учасника новими знаннями, але й стимулюватиме його амбіції та, можливо, розвиток лідерських навичок у майбутньому.

Безсумнівно, одним з наймасштабніших і результативних прикладів втілення програм обміну в контексті здійснення громадської дипломатії є досвід Державного департаменту Сполучених Штатів Америки. Міжнародна спільнота випускників програм обміну Державного департаменту США, що існує вже понад півстоліття, нараховує понад 1 мільйон учасників, а щорічно в різних програмах Держдепу бере участь понад 55 тисяч людей. Серед випускників програм обмінів Держдепу 565 чинних або колишніх лідерів держав, а також 75 лауреатів Нобелівської премії [4].

Держави нашого сучасного часу активно залучають культурну спадщину для посилення взаємодії у сфері культури. Культурна дипломатія має орієнтуватися на потреби суспільства в культурному розвитку, враховувати актуальні тенденції світової культури, долучатися до цих процесів та сприяти формуванню нових ідей. Окрім цього, міжкультурна

комунікація відіграє важливу роль у просуванні зовнішньополітичних інтересів через популяризацію національних культурних надбань.

Політика зовнішньої культури є невід'ємною складовою національної стратегії комунікації в міжкультурній сфері. Її створення та реалізація зосереджуються, передусім, на формуванні позитивного культурного іміджу країни та поширенні його у світі, враховуючи багаті національні традиції та сучасні тенденції розвитку культурного життя. Присутність культури країни за її межами, а також інтеграція іноземної культури на її території, сприяє успішній інтеграції у світову спільноту з урахуванням історичної спадщини, геополітичного контексту і потенційних можливостей. Кожна держава залежно від своїх пріоритетів формує національну стратегію для впровадження зовнішньої культурної політики.

Необхідно також враховувати програму «Erasmus», що фінансується Європейським Союзом. Ця ініціатива сприяє обміну студентами, викладачами та науковими співробітниками з країн-членів ЄС, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Північної Македонії, Норвегії та Туреччини. «Erasmus» дозволяє отримувати освіту, проходити практику або викладати в іншій державі-учасниці програми. Тривалість навчання або стажування варіюється від трьох місяців до року. У період з 2014 по 2020 рік, в рамках освітньої мобільності, програма «Erasmus» планувала надати фінансову підтримку та можливості для навчання близько 4 мільйонам людей та 125 тисячам організацій. На цю складову виділено 63% від загального бюджету програми «Erasmus», який становить 14,7 мільярдів євро. Україна, як країна-партнер програми «Erasmus», має доступ до можливостей щодо організації та участі в проектах академічної мобільності з країнами-членами програми [83].

Також цікавою програмою обміну є програма загальноуніверситетських обмінів «САМ Україна». Ця програма схожа до «Erasmus», лише вона діє в рамках України. Ця програма надає фінансову підтримку для організації обміну студентами між двома університетами, розташованими в різних регіонах країни. Також програма покриває адміністративні витрати партнерів,

а також витрати на проїзд, проживання та щоденні потреби студентів. Ініціатива була створена за погодженням із Міністерством освіти і науки України [96].

Ця програма дає можливість налагодити співпрацю між навчальними закладами та фахівцями з різноманітних регіонів нашої країни. Задля досягти цього – взяли модель європейської мобільності «Erasmus» і втілюють її в межах України.

Університетські обміни мають слугувати відправною точкою для формування тривалої співпраці між закладами вищої освіти по всій Україні. Студенти, які беруть участь у таких програмах, отримають можливість краще пізнати своїх ровесників з інших міст, завести нових друзів і знайти потенційних партнерів для майбутньої професійної діяльності [96].

Ініціатори створення цієї програми зазначають, що: у програмі можуть брати участь заклади освіти, які протягом останніх п'яти років були учасниками програми «Erasmus», а це, в свою чергу, підтверджує їхній досвід та наявність розвиненої системи, тому робота відбувається лише з вищими навчальними закладами, що мають акредитацію Міністерства освіти і науки України [96].

Два українські університети складають домовленість про програму студентського обміну, самостійно організовуючи всі необхідні процедури. Ми надаємо фінансову допомогу для підтримки цієї програми, зокрема оплачуємо адміністративні витрати та забезпечуємо стипендії студентам. Під час перебування в рамках обміну студенти повноцінно інтегруються в академічне середовище університетів-партнерів: вони офіційно реєструються, відвідують заняття, проживають в студентських гуртожитках і беруть активну участь у житті університету. Обмін базується на системі перезарахування кредитів ECTS, що дозволяє студентам уникнути повторного проходження курсів або додаткових іспитів [96].

Тому, підсумовуючи зазначимо, що хоча термін «культурна дипломатія» увійшов у науковий дискурс відносно недавно, сама практика культурної

дипломатії давно використовується у міжнародних відносинах через взаємодію представників різних соціальних груп. Цей підхід ґрунтується на використанні культури і цінностей як «м'якого впливу» для формування позитивного іміджу країни за кордоном.

Сформовано висновок, що програми обмінів будуть приносити найкращі результати, якщо їх спрямувати на тісну взаємодію із зовнішньою політикою, виконуючи її стратегічні завдання. Такий підхід до публічної дипломатії визнано надзвичайно ефективним і виправданим з точки зору інвестицій, адже він сприяє поліпшенню іміджу держави або коаліції держав на міжнародній арені. Крім того, наголошується, що спонсорування обмінних програм – наукових, студентських, культурних, журналістських або державних і громадських – є ключовим інструментом реалізації публічної дипломатії. Завдяки цьому країни формують широку мережу лояльних представників різних професій у світі, демонструючи свою відкритість і підтримку.

2.2. Особливості та вплив міжнародних відносин на культурну дипломатію та обміни.

Пріоритетним курсом міжнародної діяльності для України є її становлення як паритетного співучасника для усіх країн світу в культурній, економічній, науковій та технічній галузях. Передовим кроком в цьому напрямі був створений в 2015 році структурний підрозділ Міністерства закордонних справ України – Управління публічної дипломатії [43], завданням якого є – впровадження культурних, іміджевих та інформаційних ініціатив в Україні та за кордоном. Підтвердженням важливості культурної дипломатії як дієвого інструменту зовнішньої політики стало започаткування (у 2015 році) та заснування (у 2017 році) Українського інституту – ключового розповсюджувача українських культурних цінностей у світі [88].

Дипломатія України в культурному вимірі базується на світових нормативно-правових документах, затверджених нашою державою, а також на документах загальнонаціонального законодавства. Основу правового регулювання міжнародного культурного співробітництва становлять такі угоди: «Другий протокол до Гаазької Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаага, 1999)» [45], «Конвенція про створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (Лондон, 1945)» [63], «Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаага, 1954)» [58], «Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності (Париж, 1970)» [59], «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972)» [60], «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (Париж, 2003)» [61], «Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (Париж, 2005)» [62].

Важливу роль у реалізації завдань культурної дипломатії відіграють угоди, створені під егідою Ради Європи: «Європейська культурна конвенція (Париж, 1954)» [50], «Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Лондон, 1969)» [48], «Європейська конвенція про транскордонне телебачення (Страсбург, 1989; доповнена в 1998)» [49], «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Страсбург, 1992)» [51], «Конвенція про визнання 92 кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабон, 1997)» [57], «Рамкова конвенція про захист національних меншин (Страсбург, 1995)» [85].

Правові основи міжнародного культурного співробітництва були закріплені в законодавстві України через відповідний закон «Про культуру» [53], де в розділі VIII «Міжнародні культурні зв'язки» зазначено, що держава підтримує міжнародний культурний обмін та співпрацю між культурними установами, фахівцями творчих професій і працівниками сфери культури України з іноземними партнерами. Однак, конкретні заходи, які будуть вжиті

для досягнення цієї мети, та органи, відповідальні за реалізацію цієї політики, не визначені. Основою культурної дипломатії України є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [52].

В певних нормативно-правових документах практично безпосередньо робиться акцент на важливості культурної дипломатії, але при цьому саме поняття «культурна дипломатія» не використовується. Приміром, центральне завдання для української зовнішньої політики є створення вигідних зовнішньо-політичних вимог для зростання української нації, а саме її свідомості в історичній сфері та культури, економічного потенціалу, національної гідності та мовної, культурної, етнічної, а також релігійна самобутність громадян України незалежно від національності, сприяння інтеграції держави у світовий інформаційний простір, утвердження її ключової ролі у системі міжнародних відносин та зміцнення міжнародного авторитету України [82]. Тому вважаємо, що культурна дипломатія займає дуже важливе місце в українській зовнішньополітичній діяльності, але недовершеність наявної нормативно-правової бази не дає їй повної можливості для вияву та реалізації свого потенціалу.

На нашу думку, чітке закріплення поняття культурної дипломатії у нормативно-правовій базі здатне сприяти більшій систематизації гуманітарних принципів міжнародної діяльності нашої країни. Це забезпечить ширше вивчення її своєрідності у юридичному й дипломатичному аспектах, а також популяризацію вже існуючих підходів. Крім того, важливим кроком стане створення відповідних інституцій, які відповідатимуть за реалізацію цієї діяльності. Сприяння інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простір, особливо з метою вступу до ЄС, має пряму залежність від ефективності культурної дипломатії.

Проте, українська культурна дипломатія під час повномасштабного вторгнення Росії зазнала нових викликів та змін. Українці вразили світ своєю сміливістю та прагненням свободи, привернувши увагу міжнародної

спільноти. Очікується, що країна продовжить розвиток реформ і активну культурну дипломатію на міжнародній арені для протидії російській пропаганді. Культурна дипломатія стала важливим інструментом інформаційної війни, проте її потенціал ще не повністю реалізований.

У контексті протистояння загарбницькій політиці Росії культурна дипломатія стала ключовим інструментом у неоголошеній інформаційній війні, відіграючи важливу роль у формуванні державної стратегії. Нагальна потреба у її зміцненні особливо актуалізувалася через необхідність України боротися з імперською пропагандою, що активно формує спотворене уявлення про країну на міжнародній арені. У той час, як Росія систематично ибудовувала глобальну мережу інформаційного впливу, українську культурну дипломатію тривалий час недооцінювали на рівні державної політики. Зусилля українських громадян за кордоном, які фактично виконували функції культурної дипломатії, виявилися недостатніми для ефективного подолання усталених стереотипів і формування позитивного іміджу країни.

У той же час культурна дипломатія, як політика, повинна виходити за межі лише зовнішньополітичних завдань [87], – вважає О. Розумна. На її думку, культурна дипломатія має також реагувати на культурні потреби суспільства, брати участь у його створенні, аналізі власного досвіду та плануванні майбутнього. Дипломатія у сфері культури може стати частиною політики культурної дипломатії держави тільки в тому випадку, коли вона надає перевагу нагальна необхідність суспільства. Також О. Розумна зазначає, що сфери культурної політики та культурної дипломатії взаємопов'язані між собою, оскільки перша робить акцент на наповненні культури української дипломатії глибокими та неординарними чинниками, а друга – підходить до впровадження цього значення в систему загальноміжнародних комунікацій у сфері культури [87].

За нашими спостереженнями сьогодні культурна політика України охоплює близько 15 сфер, а саме: список спадщини ЮНЕСКО, нематеріальна культурна спадщина, реституції, мистецька освіта, культурні права та

національні меншини, традиційна народна культура, ЗМІ – друковані та онлайн видання, свобода слова та культурного самовираження, різноманітні онлайн платформи, деякі креативні галузі, такі як мода, дизайн, відеоігри, ремесла та ін.

Також зазначаємо, що культурна дипломатія містить у собі ще такі різносторонні аспекти як: підтримка свободи слова та свободи самовираження, зазначених в конвенціях ЮНЕСКО, розширення культурного розмаїття, доступ до культурної пропозиції та її якість на національному рівні, підтримка та допомога багатогранності культурних практик на місцевому рівні.

Вигодоприбувачами ж української культурної політики виступають здебільшого люди, що беруть діяльну участь в культурному житті суспільства, а також ті, хто пасивно споживає культурні послуги та товари. Окрім того, вигодоприбувачами можуть бути всі ті, хто здійснює певні культурні практиками в ширшому розумінні. Тому вважаємо, що українська культурна політика спрямована саме на задоволення інтересів та потреб різноманітних груп суспільства.

Реалізація цих пріоритетів стикається з викликами, включаючи суперечності між структурами, що працюють у сфері культурної політики. Це може створити ситуацію гри з нульовою сумою через конфлікти інтересів між різними учасниками культурного процесу. Особливу загрозу становлять дії Росії, спрямовані на так званий «культурний геноцид», а саме: знищення книжок та бібліотек через їх спалення, впровадження чужої освітньої системи через російські навчальні програми, які адаптовані від дитячих садочків до університетів, репресії проти носіїв української культури та викрадення її надбань через дезінформацію та чорну пропаганду.

Через те, відповідно з Візією України 2030 [42], нашій державі вкрай необхідно зайняти місце активного учасника світових культурних процесів та створити простір співпраці для реалізації сміливих креативних ідей. У відповідності з цим, культура в даному контексті виступатиме основою

стійкого, згуртованого суспільства вільних, творчих і щасливих людей. Місією ж Міністерства в цьому процесі Я. Петраков називає посилення впливу культури, створення умов для її перетворення на ключовий елемент розвитку та усвідомлення ідентичності українців [42].

Культурна дипломатія є важливим аспектом сучасної державної політики, який сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку країни. Вона забезпечує популяризацію держави через проведення культурних і мистецьких заходів, діяльність культурних установ, підтримку мистецтва та збереження культурної спадщини. Цей вид дипломатії відіграє ключову роль у створенні позитивного іміджу країни у світі, а також у зміцненні й розвитку міжнародних відносин. Ефективне функціонування культурної дипломатії значною мірою визначає успіх держави на світовій арені та сприяє захисту її національних інтересів.

Практика підтримки культурної присутності за кордоном та популяризації національної культурної спадщини є важливим зовнішньополітичним завданням для багатьох держав. Це зумовлено кількома ключовими причинами:

1) міжнародна культурна взаємодія сприяє створенню сприятливих умов для досягнення зовнішньополітичних цілей і утвердження авторитету країни на міжнародній арені, що відповідає її геополітичній ролі.

2) культурні відносини мають сприяти формуванню позитивного та правдивого образу країни у світі, викликати інтерес та прихильність до неї, збільшувати коло прихильників, демонструвати відкритість суспільства тощо [93, с. 90-91].

На думку Н. Сербіної та О. Кучмій, культурна дипломатія, будучи дієвим інструментом для реалізації політичних завдань, дозволяє державі:

- збільшити результативність зовнішньополітичної діяльності;
- підвищити довіру та повагу до себе, покращити імідж уряду та його стратегій на міжнародній арені та в усьому світі;
- подолати необ'єктивне сприйняття країни;

- ослабити негативний вплив з політичної та ідеологічної точок зору, а також зміцнити позиції держави у світі;
- показати відкритість суспільства та його прихильність до демократичних принципів;
- сприяти формуванню багатосторонньої системи міжнародних зв'язків, яка враховує культурне та політичне розмаїття, а також взаємозалежність сучасного світу;
- створити привабливі умови для залучення іноземного капіталу та сприяти розвитку туризму;
- представляти культуру як важливий елемент формування національного іміджу;
- позиціонувати політику держави, яка спирається на значний науковий, інтелектуальний та культурний потенціал [92, с. 122-123].

З огляду на те, що головною метою дипломатії будь-якої держави є створення її позитивного іміджу, який, без сумніву, є складним і багатовимірним процесом, культурна дипломатія виступає одним із засобів для досягнення цього завдання.

Культурна співпраця виступає важливим елементом міждержавної взаємодії, що сприяє досягненню певних міждержавних цілей країни. Її ефективне впровадження можливе лише за умови тісного поєднання традиційних дипломатичних механізмів із діяльністю спеціалізованих культурних інституцій. Ці інституції, активно стимулюючи й розвиваючи культурну співпрацю, водночас впливають на вирішення важливих політичних завдань.

Що стосується військового часу, то це явище включає в себе ряд особливих аспектів, які відзначаються відмінністю від мирного періоду, а також мають великий вплив на культурне середовище усього суспільства. Ключовим явищем, характерним для воєнного часу, Я. Петраков називає дезінформацію. Він стверджує, що у цьому контексті культура скасування – це політичний інструмент для боротьби з цією дезінформацією, щоб показати

іншим країнам, що деякі наративи певних країн мають дуже сильний маніпулятивний фон [42]. Зокрема, Т. Снайдер розпочав величезну історичну кампанію, аби показати, що Україна є суверенною країною з давньою історією, з метою боротьби з цією пропагандою [30]. Він стверджує, що вона є вкрай дієвою завдяки багатшаровому підходу, який дозволяє охопити всі типи аудиторій. Отже, за словами Я. Петракова, з початку війни ключовим пріоритетом Міністерства культури та культурних інституцій було пояснити колегам у Європі та світі, що відбувається [42].

До того ж, Я. Петраков звертає увагу на те, що за офіційними даними російський бюджет на ЗМІ та дезінформацію в 10 разів перевищує державні витрати України на суспільні ЗМІ. Окрім того, він не покриває, наприклад, оборонний бюджет, який також має значну кількість ресурсів, зосереджених на країнах глобального півдня. Таким чином, це робить російську культурну дипломатію важливим інструментом м'якої сили для підтримки російського вторгнення, пояснюючи російські наративи [42].

Тому варто також сказати про те, що із самого початку повномасштабного вторгнення Росії, Україна вжила та продовжує вживати низку заходів спрямованих для коригування української культурної політики, які є спрямовані на захист, розвиток та відновлення культурної сфери нашої країни. По-перше, понад 2000 офіційних листів було надіслано міністерствам, відомствам, установам культури, щоб запобігти російським культурним заходам, які проводились на підтримку Росії в перші місяці. Тому існував та існує великий потік листів, мета яких – донесення українські наративи нашим європейським партнерам, а також зробити звернення задля посилення українського голосу на європейській сцені. Об'єм санкційних 23-х списків було збільшено втричі порівняно з попереднім періодом, що дозволило більш ефективно захистити культурні цінності від руйнування та незаконної апропріації [101].

Ще одним пунктом стала так звана кризова комунікація. Фінансування на дані цілі було збільшено аж в'ятеро, що дозволило активно протистояти

пропаганді та дезінформації, і зберегти довіру громадян до інформації. У травні 2022 р. Міністерство культури та інформаційної політики України запустило новий проєкт під назвою «Об'єднана платформа культури та медіа під час війни» [75]. Ця платформа призначена для розміщення ініціатив та фондів, які реалізуються Міністерством, метою яких є залучення уваги громадськості світового рівня до обставин в Україні під час війни та консолідація міжнародної спільноти у спротиві російській агресії [72]. Тому проєкт – це тимчасовий інструмент, спрямований на об'єднання основних медіа-каналів для створення єдиного голосу. Хоча він досяг певного успіху, його ефективність наразі знижується, і він уже не забезпечує охоплення всього руху та не концентрується на отриманні конкретних результатів.

Проте найбільш вдале зростання культурної діяльності було пов'язане із заходами культурної дипломатії. Обсяг діяльності у цій сфері було збільшено вдесятеро, що сприяло позиціонуванню України як культурного лідера та розширенню міжнародної підтримки. Таким чином, тільки у 2022 р. Міністерство культури видало понад 50 тисяч листів підтримки українським діячам культури для підтримки різноманітних культурних заходів у Європі та світі: в Америці, в Канаді, в Австралії, на Південному Сході, та багатьох інших країнах. Ці заходи культурної дипломатії були схожі на підхід «знизу вгору». Тому із самого початку це не було ідеєю українського уряду – це була інтуїтивна реакція діячів культури на підтримку своєї країни. Таким чином, культурна дипломатія зросла в 10 разів, а її пік припав на кінець 2022 р. [42].

Ще однією подією, втіленою у даній сфері є – координаційна підтримка евакуації культурних цінностей. Була запроваджена так звана структурована програма підтримки виживання на 2024-2027 рр., що забезпечує необхідні ресурси для евакуації та збереження культурних цінностей. Програма Ukraine Facility Plan [32] створена задля забезпечення необхідної підтримки та ресурсів для відновлення культурного життя країни. Окрім того, встановлено механізми збору коштів та оцінки шкоди, завданої культурним злочинами та руйнуванням, що сприятиме подальшому відновленню культурної спадщини

[32]. Офіційна фандрайзингова платформа України UNITED24 [33], ініційована президентом України В. Зеленським, була створена з ідеєю об'єднати світ навколо України, для захисту, порятунку життів та відновлення. Цей майданчик дає можливість всього одним кліком здійснити добродійність на підмогу України з будь-якої точки світу [33].

Підсумовуючи вищезазначене можна стверджувати, що після повномасштабного вторгнення Росії Україна сформувала такі нові пріоритети культурної політики, спрямовані на адаптацію до сучасних викликів та відновлення культурної сфери. Основні напрямки включають:

1. Інформаційна безпека та соціальна згуртованість. Пріоритет приділяється наданню об'єктивної та достовірної інформації про війну в Україні, як для громадян країни, так і для міжнародної аудиторії.

2. Захист національної ідентичності та культурної спадщини. Увага зосереджена на збереженні, евакуації та відновленні культурних цінностей, боротьбі з російською пропагандою, а також зміцненні пам'яті та національної самоідентифікації.

3. Підтримка культурних інституцій та збереження культурного розмаїття. Відновлення функціонування культури, стимулювання творчості та інтеграція України в європейські культурні платформи є ключовими завданнями у цьому напрямку.

4. Розширення доступу до культури завдяки цифровим технологіям. Передбачається використання цифрових інструментів для залучення ширшої аудиторії до культурних продуктів та послуг.

5. Потужна підтримка українців за кордоном через мистецькі заходи, виставки, книжкові ярмарки й інші ініціативи, що сприятимуть поширенню голосу України у світі.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ОБМІНУ КУЛЬТУРНИМИ РЕСУРСАМИ

3.1. Програма «Erasmus» в контексті реалізації культурної дипломатії України.

Культурна дипломатія в сучасному світі стає ключовим елементом зовнішньої політики, спрямованим на підвищення міжнародного авторитету країни, розвиток міжкультурного діалогу та відстоювання національних інтересів. Глобальні геополітичні конфлікти, пандемія COVID-19 і проблеми кібербезпеки створюють нові перешкоди для ефективного впровадження культурної дипломатії. Це змушує держави переглядати та оновлювати свої стратегії і тактики, враховуючи сучасну реальність.

Саме культурна дипломатія виявилася надважливим інструментом для привернення уваги світової аудиторії до російсько-українського конфлікту. Українська культурна дипломатія, як системне явище, фактично з'явилася після Революції гідності [90]. Всі українці, які маючи діяльну громадянську позицію, стали дуже активно формувати політичний образ нашої країни в очах глобальної спільноти.

Державні установи, науковці, культурні діячі та активісти взяли на себе завдання привертати увагу закордонних партнерів в нашу країну. Сприяння в міцній підтримці міжнародної громади для збереження миру та стабільності примусило український творчий голос стати більш виразним. На сьогодні основні суб'єкти української державної культурної дипломатії включають Міністерство закордонних справ, Український інститут, Український інститут національної пам'яті, Український інститут книги, Державне агентство з питань кіно, Український культурний фонд [70].

Окрім того, недержавні організації, митці, громадські активісти, журналісти, політики та студенти активно долучаються до розвитку

української дипломатії в культурній сфері та створення успішного образу нашої держави за кордоном. Формуванням іміджу України за кордоном займається й українська діаспора [69].

Через те, можемо сказати, що необхідними є саме недержавні ініціативи, через те, що вони мають змогу забезпечити прямий контакт з чималою кількістю людей, та нерідко вимушені замінити державні культурні інституції з огляду на їхню недостатню активність.

У процесі розвитку програм культурної та публічної дипломатії неурядовим організаціям слід приділяти особливу увагу, оскільки вони становлять важливий компонент у забезпеченні культурної присутності України на міжнародній арені. Досягнення ефективного співробітництва між державними структурами та громадськими організаціями вимагає об'єднання їхніх зусиль. Це передбачає активну участь не лише державних інституцій, але й громадян та їхніх об'єднань у впровадженні ініціатив з культурної та публічної дипломатії України.

Співпраця між державою та неурядовими організаціями в цій сфері повинна базуватися на принципі залучення, адже такі організації мають багатий досвід у презентації України за кордоном. Вони успішно працюють над поширенням інформації про країну через різноманітні медіаплатформи та цифрові канали, забезпечуючи об'єктивне й привабливе представлення її на світовій сцені.

Неурядові організації володіють потужним потенціалом, який дозволяє їм стати одним із ключових елементів української культурної та публічної дипломатії. Завдяки їхній діяльності задовольняється попит іноземної аудиторії на якісний український культурний продукт. Це сприяє не лише підвищенню впізнаваності України у світі, але й формуванню позитивного ставлення до неї серед населення багатьох країн.

До прикладу, Б. Логвиненко вказує на те, що: «державна ефективно не займалася дипломатією, можна сказати, що майже ніколи» [72]. Він

підкреслює важливість недержавних проєктів, стверджуючи, що: «треба підставляти плече державі» [72].

К. Горностаї, наголошуючи на особливому значенні недержавних ініціатив, зазначає, що: «державні інституції, які мали би координувати культурну сферу, часто не виконують свої обов'язки належним чином» [72]. В той же час, вона вважає, що: «розділення на державну та недержавну сферу культурної дипломатії є непродуктивним, оскільки обидві мають вирішальне значення» [72].

Вплив сучасних геополітичних конфліктів на культурну дипломатію є суттєвим і багатовимірним. Зокрема, такі події, як агресія Російської Федерації проти України, формують нові умови для розвитку культурної дипломатії, змушуючи країни переглядати свої пріоритети та адаптувати стратегії. У ситуації війни культурна дипломатія перетворюється на дієвий механізм для отримання міжнародної підтримки та поширення правдивої інформації про події в країні. У відповідь на військову загрозу Україна активно застосовує цей інструмент, аби привернути увагу світової спільноти до своїх викликів, зміцнити глобальну солідарність та отримати необхідну допомогу [35, р. 385-399].

Організовані українськими дипломатичними установами культурно-просвітницькі заходи сприяють поширенню знань про українську культуру, історію та сучасні труднощі. Це дозволяє не лише створити позитивний образ української держави на міжнародній арені, але й залучити підтримку інших країн та міжнародних організацій. Крім того, в контексті геополітичних потрясінь культурна дипломатія відіграє важливу роль у підтримці національної самоідентичності та посиленні внутрішньої згуртованості суспільства [35, р. 385-399].

Вважаємо, що варто впроваджувати стратегії щодо інтеграції культурної дипломатії у зовнішню політику будь-якої держави. Тому одним із основних напрямів у цій сфері має бути створення національних програм культурної дипломатії, які визначають ключові пріоритети, цілі та завдання.

У таких програмах слід враховувати особливості національної культури, історичні обставини та сучасні глобальні виклики. Важливу роль має відігравати налагодження чіткої координації між державними органами та іншими інституціями, які відповідають за реалізацію культурної дипломатії.

Важливим елементом впровадження культурної дипломатії у закордонну політику є активна роль дипломатичних представництв та консульств. Їм слід бути головними реалізаторами культурних проєктів за кордоном. Це передбачає організацію культурних подій, розширення культурного обміну, взаємодію з місцевими культурними установами та надання інформаційної допомоги проєктам у цій галузі [31].

Вважаємо, що міжнародне партнерство та обмін досвідом у галузі культурної дипломатії є ключовими складовими розвитку цієї сфери. Завдяки їм країни можуть ефективно співпрацювати, ділитися найкращими практиками та спільно реалізовувати успішні плани.

Організації міжнародного рівня, такі як ЮНЕСКО, Європейський Союз та Рада Європи, суттєво підтримують культурну дипломатію, створюючи простір для взаємодії та узгодження дій. Ці організації проводять зустрічі, навчальні заходи та практичні заняття, які допомагають ділитися знаннями та знаходити нові рішення в культурній дипломатії. Крім того, двосторонні та багатосторонні договори між країнами про культурну співпрацю посилюють відносини між державами та сприяють культурному обміну. Важливим елементом міжнародного партнерства є також участь недержавних організацій, культурних установ та університетів, які можуть допомагати в реалізації спільних культурних проєктів та ініціатив [9].

З огляду на те, для України сьогодні дипломатія в сфері культури є ключовим знаряддям стратегічної дії, котра сприяє налагодженню контактів із будь-якою країною та здобуттю підтримки серед її громадськості. Вона слугує засобом реалізації інтересів в сфері національної безпеки, проте тільки за умови інтегрального підходу, результативного узгодження старань

та створення конкурентоспроможного культурного товару для представлення на міжнародній арені.

Історія української дипломатії вирізняється складністю та унікальністю, адже протягом більшої частини свого існування Україна зосереджувала зусилля не стільки на внутрішньому розвитку, скільки на боротьбі за збереження державності та захист права на самостійну зовнішню політику.

Українські експерти відзначають, що українська культурна дипломатія перебуває на початковому етапі розвитку, стикаючись з багатьма труднощами. Серед основних проблем виділяють відсутність цілісної державної стратегії та злагодженої координації між різними культурними установами. Створення згоди в суспільстві щодо впровадження політики культурної дипломатії є ключовим завданням, оскільки українські культурні проекти, які представляються на міжнародній арені, потребують внутрішнього узгодження та загальної підтримки. Також підкреслюється важливість культури та міжнародної культурної взаємодії у створенні позитивного образу України у світі [69, с. 29].

Культурну дипломатію на державному рівні в Україні здійснюють такі органи, а саме: Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство закордонних справ, Міністерство освіти і науки, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, неурядові громадські організації, приватні особи.

У 2015 році Міністерство закордонних справ України виступило з ініціативою проведення Першого форуму культурної дипломатії України. Крім того, у структурі Міністерства закордонних справ було сформовано Управління публічної дипломатії, що об'єднало підрозділи культурної дипломатії, іміджевих ініціатив та взаємодії з медіа. Наразі особлива увага приділяється підтримці та розповсюдженню українського кінематографа, організації фотографічних експозицій, а також проведенню заходів за участю українських літераторів і дослідників. Головними цілями української

культурної дипломатії визначено держави Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки та Канаду [69, с. 29].

Юридичні основи світової співпраці в галузі культури України розглядаються в Законі України «Про культуру» [53], де у статті 33 VIII розділу «Міжнародні культурні зв'язки» зазначено, що Держава підтримує міжнародний культурний обмін, співпрацю культурних установ, фахівців творчих професій та працівників сфери культури України з іноземними партнерами [53].

Вони мають повноваження укладати договори з іноземними громадянами або компаніями для співпраці в культурній галузі, залучатися до роботи відповідних міжнародних організацій та фондів, а також провадити зовнішньоекономічну діяльність у сфері культури згідно з діючими правовими нормами. Крім того, стаття 34 цього закону передбачає задоволення національних і культурних потреб українців, які проживають за кордоном. Це здійснюється шляхом підтримки організації культурних заходів, створення та функціонування українських культурних центрів та навчальних закладів у місцях їхнього проживання [53].

Важливим законодавчим актом, що визначає засади української культурної дипломатії, є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [52].

У тексті фактично акцентується важливість культурної дипломатії, хоча це поняття безпосередньо не згадане. Зокрема, стаття 11 Закону передбачає створення сприятливих умов у зовнішній політиці для розвитку української нації. Це стосується збереження етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності громадян України незалежно від їхньої національності. Також наголошується на забезпеченні національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за кордоном, а також підтримці сталих зв'язків із ними [52].

Тому, на наше переконання, наша сучасна незалежна Україна сформувала прагматичну та реалістичну дипломатію, орієнтовану на

забезпечення національних інтересів у змінному глобальному середовищі. Ця система має бути вдосконаленою, чітко впорядкованою та здатною оперативно реагувати на виклики світового масштабу. Її ключові завдання включають ефективний захист державних інтересів в політичній та безпековій сферах, захист прав громадян за рубежом, а ще створення сприятливих умов для виходу українських підприємств на міжнародні ринки. Водночас пріоритетними напрямками на найближче майбутнє залишаються захист і збереження суверенітету країни, подальше утвердження України як європейської держави та досягнення максимальної інтеграції в НАТО та Європейський Союз.

Однією з важливих програм в контексті реалізації культурної дипломатії України є програма «Erasmus», яка виступає важливим інструментом культурної дипломатії України, спрямованим на зміцнення міжнародних зв'язків, обмін досвідом та інтеграцію української освіти і культури у глобальний контекст. Завдяки цьому платформі українські студенти, викладачі й науковці отримують можливість брати участь у міжнародних освітніх та культурних програмах, що слугує становленню успішного образу нашої країни на світовому майданчику та поглибленню культурних взаємин із країнами Європейського Союзу.

Програма «Erasmus» є ключовою ініціативою Європейського Союзу, яка одночасно охоплює кілька сфер: освіту, професійну підготовку, молодь і спорт. Її особливість полягає в тому, що вона забезпечує фінансування як для індивідуальних учасників, так і для організацій. До участі залучені державний, приватний та громадський сектори – усі організації, пов'язані з освітньою сферою, молоддю чи спортом. Це можуть бути фінансування проєктів, стипендії, гранти для організації обмінів, молодіжні обміни, різноманітні партнерства та спільні ініціативи, навчання й викладання, наукові дослідження, професійні мережі, створення відкритих ресурсів і цифрових платформ.

Основними пріоритетами всіх проєктів у рамках «Erasmus» є інклюзивність, відкритість і доступність для всіх, з урахуванням різних соціальних груп та регіонів. Програма також активно підтримує перехід до екологічних та цифрових трансформацій, забезпечуючи рівний доступ для кожного.

Роль «Erasmus» у культурній дипломатії України полягає в:

- 1) популяризації української культури – учасники програми знайомляться з українською культурою, мовою та історією, а потім діляться цими знаннями з іноземними партнерами, сприяючи їхньому взаєморозумінню та повазі до української спадщини [10];
- 2) зміцненні освітніх зв'язків – «Erasmus» дозволяє українським закладам вищої освіти співпрацювати з європейськими університетами, обмінюватися досвідом, впроваджувати новітні освітні практики та підвищувати якість освіти в Україні [10];
- 3) формуванні позитивного іміджу – участь у програмі «Erasmus» сприяє формуванню позитивного іміджу України як сучасної, прогресивної та культурно багатой країни серед європейських партнерів та широкої аудиторії [10];
- 4) розвитку міжнародної співпраці – «Erasmus» стимулює розвиток міжнародної співпраці у сферах освіти, культури та науки, що є важливим для інтеграції України до Європейського Союзу та зміцнення її міжнародного авторитету [10];
- 5) підтримці реформ в освіті – програма «Erasmus» є важливим інструментом підтримки та впровадження реформ в українській системі освіти, що наближає її до європейських стандартів [10].

На нашу думку, можна виділити чотири пункти про те, як «Erasmus» впливає на культурну дипломатію України. Це відбувається за допомогою:

- 1) збільшення кількості культурних обмінів, що розширює коло представників української культури за кордоном, тому що Erasmus надає

можливість українським студентам, викладачам та науковцям брати участь у міжнародних програмах обміну;

2) розповсюдження знань про Україну, де учасники програми стають амбасадорами української культури, при цьому знайомлячи іноземців з привабливістю та унікальністю культури в Україні;

3) задіяння іноземців до української культури, яке за допомогою «Erasmus» заохочує іноземних викладачів та студентів брати участь в культурних заходах України, що зумовлює культурне взаєморозуміння та поглиблення зв'язків;

4) підтримки української культури та мови, яка є важливою для збереження та розвитку національної ідентичності України.

Вважаємо, що програма «Erasmus» відіграє значну роль як інструмент культурної дипломатії України, допомагаючи зміцнювати міжнародні контакти, поширювати українську культуру та сприяти інтеграції країни у глобальний культурний простір.

Стратегії та перспективи розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах потребують системного і креативного підходу, який враховує поточні виклики й шанси. Важливими напрямками залишаються інтеграція культурної дипломатії у зовнішньополітичну діяльність держави, розбудова міжнародних партнерств і обмін досвідом. Крім того, стратегічне прогнозування в контексті глобальних тенденцій виступає ключовим інструментом для ефективного використання культурного потенціалу з метою зміцнення міжнародного впливу і просування національних інтересів.

3.2. Участь Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus» (на прикладі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин).

Загальний напад Росії на територію незалежної України в лютому 2022 р. кардинально змінило умови функціонування системи державного управління та окреслило нові пріоритети зовнішньої політики країни. В

умовах воєнної агресії культурна дипломатія набуває особливої важливості, перетворюючись на один із ключових інструментів для забезпечення міжнародної солідарності, залучення допомоги світової спільноти та поширення достовірної інформації про ситуацію в Україні. Цей напрямок дипломатії активно використовується задля зміцнення зв'язків із українською діаспорою, інтеграції міжнародних культурних спільнот у підтримку української культури, а також для протидії загрозам дезінформації та пропаганди, поширюваним агресором.

Глобальні виклики сьогодення, зокрема посилення міжнародної конкуренції, трансформації у світовій економіці та політико-геополітичній структурі, спонукають держави активно застосовувати інструменти культурної дипломатії для захисту національних інтересів і розширення свого культурного впливу.

Культурна дипломатія розглядається як інструмент сприяння державним інтересам через поінформовання, а також вплив на громадян інших держав. В цьому змісті значуще відокремити класичну дипломатію від публічної. Якщо класична дипломатія зосереджена на взаємодії з лідерами інших країн і політичними діячами, то публічна дипломатія орієнтована на роботу з громадськістю, різними спільнотами та громадськими організаціями. Її головна мета полягає у просуванні національних інтересів через формування впливу. Цей вплив охоплює спрямування, коригування громадської думки, переконань, поведінки, очікувань і перспектив.

Публічна дипломатія включає широкий спектр дій, посеред яких програми обміну та академічної мобільності вирізняються своєю високою результативністю та ефективністю. Тому на думку М. Трофименка, що будь-які обміни тісно пов'язані з людським аспектом, оскільки значною мірою залежать від спілкування з людьми та їхніх психологічних особливостей [95, с. 50].

Програми обміну, освітні проєкти та заходи для лідерів суспільної думки мають важливе значення у сфері міжнародних відносин. Подібні

обміни є різновидом міжнародного спілкування, місцем зустрічі людей, поширення ідей та поглядів, що часто губляться у світовому соціальному житті. Проте саме неформальні зв'язки можуть мати значний політичний ефект [27, р. 51].

Навіть найбільш нейтральна на перший погляд взаємодія, приміром, між університетами, все ж має приховану політичну мету або спрямована на зміцнення транскордонних зв'язків. Вона може у перспективі сприяти досягненню довготривалих результатів у політичній площині, таких як зниження рівня конфліктності в різних аспектах міждержавних відносин.

Обміни зазвичай належать до сфери культурної дипломатії, проте вони залишаються універсальним інструментом, який можна адаптувати до різних професійних напрямів залежно від поставлених цілей. У цей процес можуть залучатися всі соціальні групи, але програмам, спрямованим на професії з вищого щабля ієрархії, слід відповідати більш високий рівень престижу.

Вважаємо, що програма «Erasmus» відіграє важливу стратегічну роль у формуванні європейської ідентичності серед української молоді та науково-академічної спільноти завдяки інструментам освітньої мобільності та інституційного співробітництва. Починаючи з 2014 р., понад 200 українських закладів вищої освіти та понад 3000 громадських організацій долучилися до участі у програмах «Erasmus», встановивши тривалі партнерські відносини з європейськими інституціями.

У 2019 р. Європейський Союз виділив спеціальне фінансове вікно обсягом 5 мільйонів євро для українських учасників «Erasmus» на 2019-2020 рр., що підкреслює стратегічне значення України в контексті європейської освітньої політики.

Тому в цьому контексті заслуговує уваги проведене нами дослідження участі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus», а саме на прикладі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин з якими відбувалися інтерв'ю.

Інтерв'ю є досить поширеним методом дослідження, що використовується під час написання наукових робіт. За визначенням Е. Маккобі, інтерв'ю – це особиста розмова, в якій одна людина (інтерв'юер) намагається дізнатися факти, погляди або вірування від іншої людини чи групи людей [18]. Головною ціллю інтерв'ю є те, щоб детально ознайомитися з питаннями, виявити їхні деталі, а також відкрити нові погляди, а не просто підтвердити вже відомі факти [39].

Цей метод вирізняється своєю унікальністю завдяки здатності отримувати інформацію, яку складно здобути іншими способами. Його ключова перевага полягає в безпосередній взаємодії з респондентом, що дає змогу адаптувати запитання залежно від відповідей, ставити уточнюючі чи додаткові запитання та глибше проникати в суть інформації. Окрім змісту відповідей, такий формат дозволяє враховувати емоційний контекст, який проявляється через інтонацію, жести та зовнішні реакції респондентів, що робить дані більш багатограними й деталізованими.

У даній роботі метод інтерв'ю був використаний у процесі дослідження впливу культурних обмінів на міжнародні відносини на прикладі участі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин у програмі «Erasmus». Так як мене зацікавив саме суб'єктивний досвід респондентів, а саме їхнє бачення процесів, то було ухвалено використовувати якісний метод інтерв'ю. Його метою було провести аналіз на прикладі 3 студентів, які брали участь у програмі «Erasmus», та виявити основні переваги та недоліки, що виникають, аби побачити можливу перспективи розвитку вдалого партнерства для студентів й надалі.

Саме для дослідження даної тематики застосовувався тип напівструктурованого інтерв'ю. Ця форма передбачає певний заздалегідь встановлений порядок дій або питань, проте водночас вона дозволяє залишатися гнучкою і адаптуватися до ситуації [15]. Це тип інтерв'ю дає можливість більш широко ознайомитися з питаннями й концепціями, проте, при цьому залишатися в межах обраного напрямку дослідження.

Під час написання магістерського дослідження було враховано основні етичні принципи проведення інтерв'ю, оскільки вони відіграють важливу роль у визначенні цінностей і моральних засад, що регулюють цей процес.

Будь-яке інтерв'ю вимагає цілісної підготовки й планування, тому наступним кроком є одним з найбільш важливих етапів підготовки дослідження – це розробка питань [15]. Питання дослідження були окреслені за принципом м'якого переходу від загальних до конкретних (додаток А).

Питання інтерв'ю припускали відкриті відповіді, тому що вони дають можливість респондентам вільно висловлюватися, а це, в свою чергу, призводить до більш детальної різноманітності інформації. У такий спосіб, респонденти не є змушені обирати відповіді із запропонованого списку. Варто зазначити, що під час самого інтерв'ю деякі інтерв'юери час-від-часу відходили від заздалегідь запланованих запитань, і ставили ще додаткові, тому що саме це відповідає методу напівструктурованого інтерв'ю.

Заради зручності респондентів, інтерв'ю проводились у погодженому форматі з інтерв'юерами, а саме від живих та онлайн зустрічей, до їхніх письмових відповідей. Напередодні інтерв'ю всі респонденти були попереджені про аудіо-запис розмови, а також проінформовані стосовно мети та цілей дослідження, підстав його проведення, а також його значення.

Останнім етапом був аналіз й підбиття підсумків інтерв'ю. Для обробки даних у нашому дослідженні ми використали метод контент-аналізу, який означає аналіз вмісту інтерв'ю чи польових записів для виявлення основних тем, які впливають із відповідей респондентів або спостережень. Цей процес включає кілька кроків: визначення основних тем, класифікація відповідей за основними темами, та інтеграція тем та відповідей в текст доповіді [26].

Тому студенти відповіли на питання щодо проходження стажування по програмі «Erasmus» (додаток Б). Перша опитана студентка – це студентка, яка проходила стажування вже під час повномасштабного вторгнення в Україну – Савчук Дар'я:

	Питання	Відповідь
1.	Ваше прізвище та ім'я.	Савчук Дар'я.
2.	Коли саме проходили програму «Erasmus» та де саме?	Проходила програму «Erasmus» на 3 курсі (лютий 2024 р. – червень 2024 р.) у 2 весняному семестрі у м. Гданськ, Польща.
3.	Якою мовою (мовами) відбувалося Ваше стажування по програмі «Erasmus»?	Стажування проходило англійською мовою.
4.	Чи сподобалось Вам?	Так, я дуже задоволена досвідом проходження цієї
5.	Назвіть позитивні моменти від проходження програми «Erasmus».	Позитивні моменти, які я можу виділити це: практика спілкування англійською, а отже і вдосконалення, знайомство з новими людьми, дослідження місцевої культури, можливість подорожувати та невелика навантаженість у
6.	Назвіть негативні моменти від проходження програми «Erasmus».	З негативних моментів можу виокремити лише період адаптації в новій країні та в новому середовищі.

7.	На Вашу думку, чи потрібно змінити щось у програмі «Erasmus»?	За своїм досвідом, можу сказати, що програма проходить по-різному, в залежності від країни та місця де ви проходите стажування. Єдине, на мою думку, що має бути зміненим, то це бюрократичний процес, який
8.	Як вплинуло проходження програми «Erasmus» на Вас як на особистість та на Ваш особистісний розвиток?	Можу сказати, що я стала більш впевненішою, комунікабельнішою та самостійнішою.
9.	Чи хотіли б Ви ще раз отримати такий досвід як проходження програми «Erasmus»? Чому?	Так, я б ще раз хотіла отримати такий досвід, оскільки це розширює мій кругозір, як і в звичайному житті, так і в науковій сфері. Також для мене цікаво отримати досвід навчання у європейських ВУЗах.
10.	Чи вважаєте Ви, що програма «Erasmus» є найперспективнішою програмою обміну студентами в Європейському Союзі? Чому?	Я вважаю, що програма «Erasmus» є однією з найперспективніших програм для молоді, оскільки це, перш за все, сприяє міжкультурному діалогу поміж студентами з різних країн, а також ці програми надають досвід, який може в подальшому допомогти у професійній діяльності.

Наступна опитана студентка також проходила стажування по програмі «Erasmus», але двічі під час повномаштабного вторгнення в Україну. І ось її відповіді:

	Питання	Відповідь
1.	Ваше прізвище та ім'я.	Яшнова Вероніка.
2.	Коли саме проходили програму «Erasmus» та де саме?	Перше стажування проходило в період з 01.03.2023 р. – по 30.06.2023 р. у Австрії, м. Клагенфурт, а друге стажування проходило в період з 07.04.2025 р. – 06.09.2025 р. в Німеччині, м. Оснабрюк.
3.	Якою мовою (мовами) відбувалося Ваше стажування по програмі «Erasmus»?	Перше стажування було німецькою мовою, а друге стажування – англійською мовою.
4.	Чи сподобалось Вам?	Так, дуже сподобалось.
5.	Назвіть позитивні моменти від проходження програми «Erasmus».	Цікава освітня програма, міжнародне середовище, групові проекти, досвід самотійного життя за кордоном.
6.	Назвіть негативні моменти від проходження програми «Erasmus».	Труднощі з документами, університет сам не до кінця знає, що робити зі своїми «Erasmus» студентами. А також виникали складнощі із фінансовим питанням для отримання стипендії.

7.	На Вашу думку, чи потрібно змінити щось у програмі «Erasmus»?	Важко сказати, оскільки кожен договір індивідуальний.
8.	Як вплинуло проходження програми «Erasmus» на Вас як на особистість та на Ваш особистісний розвиток?	Дізналась багато нового й побачила деякі речі з іншої сторони, покращила навички кризис менеджменту через всі проблеми, які треба було вирішувати під час перебуванням за кордоном, познайомилась з новими людьми з різних куточків світу.
9.	Чи хотіли б Ви ще раз отримати такий досвід як проходження програми «Erasmus»? Чому?	Не впевнена, бо вже була двічі, але, можливо, розглядатиму можливість подачі на «Erasmus Mundus».

10.	Чи вважаєте Ви, що програма «Erasmus» є найперспективнішою програмою обміну студентами в Європейському Союзі? Чому?	Невпевнена щодо перспективи, але ця програма дійсно потрібна. Звісно, ще більшого можна досягнути через пряму кооперацію університетів та альянси, але це вже інше питання, а взагалі, це програма, яка дає можливість студентам з усієї Європи обмінюватись досвідом та покращувати знання, а також це ще й хороший плюсик до резюме в багатьох країнах Європи, хоч і не впевнена, наскільки в Україні це працює, зважаючи на недостатню обізнаність щодо програми в нашій країні.
-----	---	---

Третьою опитаною студенткою є:

	Питання	Відповідь
1.	Ваше прізвище та ім'я.	Богданова Софія.
2.	Коли саме проходили програму «Erasmus» та де саме?	Проходила стажування у період з лютого 2023 р. – по червень 2023 р. у Литві, м. Каунас, університет Вітовта Великого.
3.	Якою мовою (мовами) відбувалося Ваше стажування по програмі «Erasmus»?	Стажування відбувалося англійською мовою.

4.	Чи сподобалось Вам?	Звичайно, мій «Erasmus» – це досвід, який започаткував момент, коли я «навчилась думати», аналізувати речі, більше попрацьовувати матеріал. Також, це період нового. Момент, коли можна було дізнаватися про те, чим живе та дихає інша молодь, в інших частинах Європи.
5.	Назвіть позитивні моменти від проходження програми «Erasmus».	Стосовно позитивних речей: з навчання – нестандартний підхід до завдань та семінарів, обговорень. Немає конкретних запитань, абстрактних тем, а конкретна ідея – почути думку кожного/ї на окреслену думку/матеріал. Це було дуже welcoming environment. Не дивлячись на якісь заминки мови – всі дуже розуміюче ставитись до цього. Можливість подорожувати – більше ніж плюс.
6.	Назвіть негативні моменти від проходження програми «Erasmus».	Єдиний негативний для мене момент – це те, що обмін має кінець. Але якщо говорити відкрито, то у мене зараз немає негативних думок з приводу обміна.

7.	На Вашу думку, чи потрібно змінити щось у програмі «Erasmus»?	Ні, мені все сподобалось.
8.	Як вплинуло проходження програми «Erasmus» на Вас як на особистість та на Ваш особистісний розвиток?	Обмін дав можливість виступити спікеркою на певній кількості заходів та конференцій, а також дав зрозуміти як я бачу своє подальше навчання для того, щоб стати експерткою в своїй сфері.
9.	Чи хотіли б Ви ще раз отримати такий досвід як проходження програми «Erasmus»? Чому?	Так, ще один «Erasmus» – добре. Брак часу та працевлаштування – це те, що стримує. Мета одна – розширення горизонтів. Це те, що ти отримуєш в незалежності від того, коли і як
10.	Чи вважаєте Ви, що програма «Erasmus» є найперспективнішою програмою обміну студентами в Європейському Союзі? Чому?	Точно одна з найперспективніших. Мені здається, вона є логістично не такою ускладненою, що робить її доступною, і також її охоплення, та те, що вона продовжує встановлювати співпрацю з іншими навчальними закладами – виносить її в топ.

Вважаємо, що обміни сприяють збереженню зв'язків із громадськістю в умовах численних глобальних соціальних контактів, забезпечуючи взаємодію

через обмін людьми, ідеями та думками. Проте їх ефективність залежить від того, чи здатні вони забезпечити учасникам досвід відкритості та щирості у взаємодії з приймаючою нацією.

Отже, у такий спосіб, після проведення зазначених вище стадій дослідження, ми дійшли висновку щодо особливостей впливу культурних обмінів на міжнародні відносини на прикладі участі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин у програмі «Erasmus». А також змогли побачити певні труднощі, які виникають у цьому процесі, та можливість їх подальших перспектив для співпраці.

ВИСНОВКИ

Епоха глобальних трансформацій, конфліктів і нестабільності – підкреслює значущість культурного та правового потенціалу цього виду дипломатії. Вона володіє унікальними засобами формування позитивного іміджу держави на міжнародній площині. Даний потенціал є важливим інструментом культурного, політичного та правового впливу, який може бути ефективно використаний для просування національних інтересів та зміцнення взаєморозуміння між народами й лідерами.

Культурна дипломатія вважається дієвим засобом для формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені, розв'язання питань національної безпеки, збільшення попиту на національну продукцію за

кордоном, а також сприяння розвитку різних сфер суспільства, включаючи соціальну і культурну. Проте на сьогодні державі бракує системного підходу до реалізації політики культурної дипломатії, зокрема необхідних інструментів, стратегій та інституційної бази. Це визначає перед владою низку важливих завдань, які потребують вирішення.

Розглядаючи вплив культурних обмінів на міжнародні відносини, можна зробити висновок, що в умовах швидкого зростання інформаційних та комунікаційних технологій, а також їхніх інтеграції у всі сфери людського життя держава отримує безпрецедентні можливості для популяризації своєї культури. Покращення правової бази в сфері культурної дипломатії має спрямовуватись на визнання культури як ключового елемента зовнішньої політики, а також на розуміння її значущого репутаційного та соціального впливу. Сприяння національних здобутків у мистецтві, науці та освіті стає одним із ключових інструментів вирішення зовнішньополітичних завдань. В умовах сучасності культурна дипломатія перетворюється на арену боротьби за уми, серця та ресурси людей по всій планеті.

Сьогодні наша культурна політика має пройти суттєве переосмислення та розширення своєї концептуальної, функціональної та інструментальної бази, враховуючи виклики глобалізації, перед якими постає наша країна, а також ризики економічного, політичного і соціального розвитку у контексті суспільного транзиту. Її засади та стратегічний напрямок повинні бути оновлені, з акцентом на розвиток творчого потенціалу нації, заохочення відкритості до нововведень і сприяння досягненню соціальної злагоди шляхом узгодження глобальних, національних та регіональних цілей розвитку. Важливо, щоб ці підходи спиралися на спільні гуманістичні цінності.

Вважаємо, що пріоритетними серед таких цінностей є справедливість, рівність, співпраця, благополуччя, духовний і моральний прогрес, а також соціальний розвиток. Водночас вони потребують сучасного переосмислення та нової інтерпретації у світлі актуальних реалій і змінених орієнтирів

суспільного розвитку. Це дозволить адаптувати культурну політику до нових умов і зробити її дієвим інструментом у побудові сталого майбутнього нації.

У цьому контексті державна політика у сфері культури має інтегруватися до взаємопов'язаних соціальних стратегій, які повинні бути гармонійно узгоджені із цілями та завданнями розвитку інших аспектів суспільного, економічного і політичного життя сучасної України. Культура, як невід'ємна складова цих процесів, потребує системного підходу. Тільки за умов такої координації стане можливим ефективне розв'язання актуальних внутрішніх проблем культурної сфери, зокрема забезпечення її необхідними матеріальними та людськими ресурсами, що відповідають її новій ролі та значущості в житті сучасного суспільства.

Для України, на нашу думку, постає серйозне завдання не лише переглянути наявні й створити нові культурні образи та символи, що формують привабливий імідж держави, але й розробити сучасну нормативно-правову базу для ефективної реалізації завдань культурної дипломатії відповідно до викликів часу.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна дійти наступних висновків. Насамперед, варто сказати, що програми обміну, зокрема наукові, студентські, для діячів культури, журналістів, державних і громадських діячів, слугують одним із найефективніших інструментів публічної дипломатії. Країни активно інвестують у них, створюючи у такий спосіб розгалужену мережу надійних і компетентних представників різних професій за кордоном.

Водночас варто зазначити, що програми обміну, які організовуються без урахування статусу учасника в його країні, а також без врахування культурних та релігійних особливостей, можуть мати певні недоліки, можуть призводити до протилежних результатів. Тому важливо, щоб такі програми були ретельно розроблені з урахуванням усіх характеристик учасників. Крім того, вони здатні забезпечувати максимальну ефективність, якщо їхня реалізація узгоджуватиметься із зовнішньою політикою та підтримуватиме її

цілі. Адже подібний формат публічної дипломатії є надзвичайно результативним і вартим фінансування, оскільки сприяє позитивному формуванню іміджу країни або групи країн на міжнародній арені.

Щодо дослідження участі студентів факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету умені Юрія Федьковича у програмі «Erasmus», то варто зазначити, що всі опитані студенти залишились більше, ніж задоволені після проходження даної програми, що може говорити про хорошу організацію програму, яка є цікавою та необхідною здобувачам вищої освіти для подальшого їхнього розвитку.

Також, вважаємо, що українській культурній спільноті необхідно сформувати власний культурний наратив, який зможе ефективно інтегруватися у глобальний простір і бути зрозумілим різним аудиторіям. У процесі його створення варто акцентувати увагу на ключових меседжах, актуальних для України, таких як інформаційна відповідальність, патріотизм, громадянська солідарність, толерантність і волонтерство. Ці аспекти мають стати фундаментом для формування оновленого образу країни. Водночас це вплине на ідентичність нового покоління українців, яке дедалі більше буде орієнтуватися на відкритість, мобільність і динамічність у світосприйнятті та взаємодії з сучасним світом.

Отже, ми дійшли висновку, що культурна дипломатія поступово набуває статусу важливого інструменту «м'якої сили», стаючи ключовим напрямком державної політики. Її актуальність зумовлена необхідністю швидко реагувати на виклики національної безпеки, формувати позитивний міжнародний імідж та розбудовувати глобальні комунікації. Інституціалізація цього напрямку є важливою передумовою для розвитку культурної дипломатії як системного і цілеспрямованого механізму. Це дозволить не лише впливати на питання безпеки та репутації держави на міжнародній арені, але й створить умови для соціо-культурного та економічного прогресу.

Крім того, така практика сприятиме внутрішній політичній стабільності, підвищуючи здатність держави прогнозувати та планувати майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arndt, R. (2005). The first resort of kings: American cultural diplomacy in the twentieth century. Washington, DC: *Potomac Books*.
2. Barghoorn, F. C. (1976). The Soviet Cultural Offensive: The Role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. Westport: *Greenwood Press*. 353 p.
3. Barston R. Modern Diplomacy, *Fourth Edition*. Routledge. 2014. 454 p.
4. Bureau of Educational and Cultural Affairs. International Exchange Alumni. URL: <https://alumni.state.gov>
5. Carayannis, E., & Campbell, D. (2011). Open Innovation Diplomacy and a 21st Century Fractal Research, Education and Innovation (FREIE)

- Ecosystem: Building on the Quadruple and Quintuple Helix Innovation Concepts and the «Mode 3» Knowledge Production System. *J Knowl Econ* 2, p. 327-372. DOI: [10.1007/s13132-011-0058-3](https://doi.org/10.1007/s13132-011-0058-3). URL: https://www.researchgate.net/publication/225717035_Open_Innovation_Diplomacy_and_a_21st_Century_Fractal_Research_Education_and_Innovation_FREIE_Ecosystem_Building_on_the_Quadruple_and_Quintuple_Helix_Innovation_Concepts_and_the_Mode_3_Knowledge_Produc
6. Clarke, D. (2016). Theorising the role of cultural products in cultural diplomacy from a Cultural Studies perspective. *International Journal of Cultural Policy*, 22 (2), p. 147-163. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2014.958481>. URL: <https://scispace.com/pdf/theorising-the-role-of-cultural-products-in-cultural-41gab1s4z0.pdf>
 7. Clarke, D. (2020). Cultural Diplomacy. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.-001.0001/acrefore-9780190846626-e-543>
 8. Cummings M., Milton C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. *Americans for the Arts*. 2009. 15 p. URL: <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>
 9. Dragoni, L., Oh, I., Tesluk, P., Moore, O., VanKatwyk, P., & Hazucha, J. (2014). Developing leaders' strategic thinking through global work experience: The moderating role of cultural distance. *Journal of Applied Psychology*, 99(5), p. 867-882. DOI: 10.1037/a0036628. URL: https://www.researchgate.net/publication/260518406_Developing_Leaders'_Strategic_Thinking_Through_Global_Work_Experience_The_Moderating_Role_of_Cultural_Distance
 10. Erasmus+ UA. URL: <https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/pro-programu/>

11. Gienow-Hecht, J. C. E., & Donfried, M. C. (2010). Power, distance, and the promise of civil society. In J. C. E. Gienow-Hecht & M. C. Donfried (Eds.), *Searching for a cultural diplomacy*. New York, NY: Berghahn, p. 14.
12. Glade W. Issues in the Genesis and Organization of Cultural Diplomacy: A Brief Critical History // *The Journal of Arts Management, Law, and Society*. 2009. Vol. 39, Issue 4. P. 1.
13. Goff, Patricia M. (Aug 2013). Cultural Diplomacy. In *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ed. Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur. *Oxford Handbooks Online. Scholarly Research Reviews*.
14. Haigh, A. (1974). Cultural diplomacy in Europe. New York: *Manhattan Publishing*.
15. Hay, I. (2000). Qualitative Research Methods in Human Geography. *Oxford University Press*, USA.
16. Hicks, C. (2007). Wealth from creativity: Insights and strategies for the future of international cultural relations. *Futures*, 39, p. 1223-1233. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.FUTURES.2007.05.002>. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328707000778?via%3Dihub>
17. Lisanin, M. (2021). Features of cultural diplomacy of the United States of America. *Kultura*, (173), p. 69-81. DOI: <https://doi.org/10.5937/kultura2173069L>
18. Maccoby, E. E., & Maccoby, N. (1954). The interview: A tool of social science. *Handbook of social psychology*, 1(1), p. 449-487.
19. Mark, S.A. (2009). A Greater Role for Cultural Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations «*Clingendael*», pp. 1-45.
20. Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. *Palgrave Macmillan*, p. 23.
21. Mulcahy K. V. Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938-1978. *The Journal of Arts Management, Law and Society*. 1999. Vol. 29, No 1 (Spring). P. 1.

22. Murray, S., Sharp, P., Wiseman, G., Crikemans, D., & Melissen, J. (2011). The present and future of diplomacy and diplomatic studies. *International Studies Review*, 13(4), p. 712.
23. Nye, J. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 616, no. 1, pp. 94-109.
24. Pigman G.A., Contemporary Diplomacy. *Polity Press*, 2010.
25. Pohan, S., Pohan, H., & Savitri, I. (2017). Digital Diplomacy-Maximizing Social Media in Indonesia's Economic and Cultural Diplomacy. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, volume 81 1st International Conference on Social and Political Development (ICOSOP 2016). DOI: [10.2991/icosop-16.2017.52](https://doi.org/10.2991/icosop-16.2017.52). URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/icosop-16/25873531>
26. Ranjit Kumar (2011). Research Methodology, a Step-by-Step Guide for Beginners (3rd ed.). New Delhi: *SAGE Publishers Ltd*.
27. Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. New York: *Routledge*, 2009. 382 p.
28. Schneider, C.P. (2004). Culture Communicates: US Diplomacy that Works. *Discussion Papers in Diplomacy*, no. 94. URL: www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20040300_cli_paper_dip_issue94.pdf
29. Searching for a Cultural Diplomacy. *Berghahn Books*, 2010.
30. Snyder, T. (2022). Ukraine holds the future: the war between democracy and nihilism. *Foreign Aff.*, p. 101, p. 124.
31. Tereshchuk, V. (2019). Cultural Diplomacy as a Tool of Ukraine's Foreign Policy: Institutional Dimension. *Historia I Polityka*, 28 (35), p. 59-70. DOI: <https://doi.org/10.12775/HiP.2019.015>. URL: <https://apcz.umk.pl/HiP/article/view/HiP.2019.015>
32. Ukraine Facility Plan 2024-2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

33. UNITED24. URL: <https://u24.gov.ua/>
34. Vestheim, G. (2012). Cultural policy-making: Negotiations in an overlapping zone between culture, politics and money. *International Journal of Cultural Policy*, 18(5), p. 530-544.
35. Winter, T. (2021). Geocultural diplomacy. *International Journal of Cultural Policy*, 28, p. 385-399. DOI: <https://doi.org/10.1080/10286632.2021.1967943>
36. Winter, T. (2015). Heritage diplomacy. *International Journal of Heritage Studies*, 21(10), p. 997-1015. DOI: <https://doi.org/10.1080/13527258.2015.1041412>. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13527258.2015.1041412>
37. What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power? / Institute for Cultural Diplomacy. URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy
38. Атаманенко А. Роль закордонних українців в публічній та культурній дипломатії: історичний та сучасний аспекти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Історичні науки»*. 2019, № 29. С. 54–65.
39. Байєр, О. О. (2019). Якісні методи дослідження рис та підструктур особистості. Носенко ЕЛ (гол. ред.) Роль рівня сформованості диспозиційних та динамічних властивостей особистості у зумовленні якості життя. Д.: *Ліра*, с. 76-103.
40. Браніцька Т., Кашенко Н., Кухар І. Культурна дипломатія як спосіб комунікації в інтересах національної безпеки України. С. 167-178. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1928>
41. _Веденєєв Д. В. Становлення культурної дипломатії Української народної республіки періоду директорії (1918-1920 рр.). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019, №2. С. 18-22.

42. Візія України 2030. 21 травня 2025 р. URL: <https://www.tax-ac.com.ua/vision-of-ukraine/>
43. В МЗС створено новий напрям роботи – публічна дипломатія. Опубліковано 22 грудня 2015 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/43433-v-mzs-stvoreno-novij-napryam-robotipublichna-diplomatija>
44. Гуцал С.А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. *Стратегічні пріоритети*. К., 2010. № 3 (16). С. 106-113.
45. Другий протокол до Гаазької Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаага, 1999). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text
46. Дубов Д. Політика культурної дипломатії як механізм реалізації стратегічних комунікацій держави. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*: зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 46. С. 62-73.
47. Дубовик Н. А., Шило О. В. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації України. *Молодий вчений*. 2023. № 4 (116). С. 72-76.
48. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Лондон, 1969). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU69K25U>
49. Європейська конвенція про транскордонне телебачення (Страсбург, 1989; доповнена в 1998). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444#Text
50. Європейська культурна конвенція (Париж, 1954). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_213#Text
51. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Страсбург, 1992). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text
52. Закон України № 2849-IX від 13.12.2022 р. «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

53. Закон України №2778-VII від 14.12.2021 р. «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
54. Зикун Н. І. Культурна дипломатія у контексті міжнародних стратегічних комунікацій. *Вісник Маріупольського державного університету серія: філологія*. 2020, Вип. 22. С. 165-177.
55. Клименко, В. Культурна дипломатія: елегантний тандем мистецтва і політики. *Культура і Креативність*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/cultural-diplomacy>
56. Коберська А. Еволюція концепції культурної дипломатії. *Вісник ДНУ ім. В. Стуса*. 2020. С. 117-120.
57. Конвенція про визнання 92 кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабон, 1997). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
58. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаага, 1954). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K01U>
59. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності (Париж, 1970). URL: https://zakon.cc/law/document/read/995_186
60. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
61. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (Париж, 2003). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
62. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (Париж, 2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text
63. Конвенція про створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (Лондон, 1945). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text

64. Костиця І. О., Шевченко М. І., Янченко Н. М. Культурна дипломатія як ідентифікатор держави в контексті глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 4. С. 20-25.
65. Костров В. Культурна дипломатія України: чому не використовуємо резерви? *Віче*. 2016. №14. URL: <http://www.viche.info/journal/5266/>
66. Кошелева О. Б., Кравчук О. А., Цисельська О.В. Комунікаційна культура в умовах глобалізації та її вплив на формування іміджу країни. *Питання культурології*. 2021. Вип. 38. С. 287-300.
67. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 13-20.
68. Кучмій О. Міжкультурне співробітництво у системі міжнародних відносин: монографія. К.: ІМВ, 2006. 154 с.
69. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах. *Humanitarian vision*. 2017. Vol. 3. Num. 1. С. 30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=hv_2017_3_1_7
70. Матвійчук Н. Культурна дипломатія США за президентства Д. Трампа. *Політик*. 2020. № 4. URL: http://politicus.od.ua/4_2020/21.pdf
71. Матяш, І. Б., Матвієнко, В. М. (2021). Культурна дипломатія: навч. посібник. ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка; НТІДМВ. Київ: ДП «ГДІП». С. 252. URL: <https://sshdir.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/ukr.pdf>
72. Мицик Л. М. Культурна дипломатія: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 70 с.
73. Міністерство культури та інформаційної політики України. (2022, May 13). МКІП запускає Об'єднану платформу культури та медіа під час війни. Урядовий Портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-zapuskaye-obyednanu-platformu-kulturi-ta-media-pid-chas-vijni>

74. Мусієнко І. В. Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків. *Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи: матер. міжнар. наук. Конф. Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. С. 118-121.*
75. Неприцький О. А. Формування міжнародного іміджу держави в епоху глобалізації. *Наукові записки: Історія. 2015. Вип. 23. С. 178-183.*
76. Об'єднана платформа культури та медіа під час війни. URL: <https://arts.gov.ua/obyednana-platforma-kultury-ta-media-pid-chas-vijny/>
77. Овчарук О. Культурна дипломатія: теоретичний та прикладний аспект. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозіуму, 6 червня. 2019 р. / М-во культ. України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККиМ, 2019. С. 67-68.*
78. Ожеван М. А., Кучмій О. П. (2004). Культурна дипломатія. *Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. редкол. Л.В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України. с. 380-381.*
79. Олешко С. Дипломатія і культура, або Онук розумніший за мене. *Culture.pl. 21 червня 2017. URL: <https://cutt.ly/vj4YRJR>*
80. Парчевська В. В., Паніна І. Г. Дискусія щодо поняття «культурна дипломатія». *Вісник ДНУ ім. В. Стуса. 2020. № 6. С. 74-78.*
81. Пересунько Т. Політика «тиші». Культурна дипломатія України повинна перетворитися на чинник національної безпеки. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/politika/politika-tishi>
82. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. матеріалів за заг. ред. О.П. Розумної, Т.В. Черненко К.: НІСД, 2016. 92 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/kult_dyp-cd7f1.pdf
83. Постанова Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

84. Проєкт Європейського Союзу. Національний Еразмус+ офіс – Україна).
URL: <https://erasmusplus.org.ua/>
85. Процюк М. Публічна та культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. *Політичні науки*. 2016. Випуск 22. Ч. 2. С.21-28.
86. Рамкова конвенція про захист національних меншин (Страсбург, 1995).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text
87. Ржевська Н. Культурна дипломатія України: сучасний стан та перспективи. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2018. № 18-19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/issue/view/197
88. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи: аналітична доповідь. Київ: *НІСД*, 2016. 53 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-09/kultu_dypl-26841.pdf
89. Розумна О. Український інститут як інструмент культурної дипломатії: проблеми і шляхи подолання. *Аналітична записка*. Київ, 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/ukrainskiy-institut-yak-instrument-kulturnoi-diplomatii>
90. Руднєва В. Ю. Культурна дипломатія: вдосконалення інформаційної політики держави та перехід до комунікативної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Управління*. 2014. Вип. 2. С. 257-266.
91. Семенік, О. «Емоція лишається надовго»: три культурні менеджерки про soft power культурної дипломатії. Креативна Європа В Україні. URL: <https://creativeeurope.in.ua/news/soft-power-cultural-diplomacy>
92. Сербіна Н., Кучмій О. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 100. Частина I. с. 123-124. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/1667/1578>

93. Стасевська О. А. Культурна дипломатія: симбіоз культурного та правового потенціалу. О. А. Стасевська, І. І. Маланчук. *Право та інновації*. 2021. № 1. С. 89-95. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/704/611>
94. Сухорольська І. Культурна дипломатія України в умовах повномасштабної війни. *Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки*. 2023. Випуск 44. С. 44-46. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/pages/14947/zbirnik-materialiv-internet-konferencii-ukraina-v-koordinatakh-skhidnogo-partnerstva.pdf#page=44>
95. Трофименко М.В. Програми обмінів в контексті реалізації публічної дипломатії. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: *Історія. Політологія*. За заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2017. Вип. 20. С. 315-322. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/552/1/programy_obminiv.pdf
96. Трофименко М. В. Публічна дипломатія ФРН. *Вісник МДУ. Серія Історія. Політологія*. 2015. Випуск 13-14. С. 310-321.
97. Університетські обміни «САР Україна». URL: <https://houseofeurope.org.ua/programme/university-exchanges-sam-ukraine>
98. Філатова О. Культурна дипломатія України: досвід, проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2021. Вип. 40. С. 50-57. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/18665/16967>
99. Ціватий В. Г., Кулініч М.Ю. Інституціональний розвиток культурної дипломатії ХХІ століття: архівна спадщина України і світ. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. 24(2). С. 52-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2017_24%282%29__8

100. Черненко Т. В. Сучасний вимір публічної дипломатії в системі стратегічних комунікацій. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 64-71.
101. Шамборовський Г., Мусієнко Н.. Завдання і можливості культурної дипломатії у розвитку сучасної держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. *Агора*. Вип. 14. 2017. С. 91-100.
102. 840 злочинів скоїла РФ проти журналістів та медіа в Україні за три роки й п'ять місяців повномасштабної війни. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/840-zlochyniv-skoyila-rf-proty-zhurnalistiv-ta-media-v-ukrayini-za-try-roky-j-pyat-misyatsiv-povnomasshtabnoyi-vijny>

ДОДАТКИ

Додаток А

Питання для проведення інтерв'ю

- 1) Ваше прізвище та ім'я.
- 2) Коли саме проходили програму «Erasmus» та де саме?
- 3) Якою мовою (мовами) відбувалося Ваше стажування по програмі «Erasmus»?
- 4) Чи сподобалось Вам?
- 5) Назвіть позитивні моменти від проходження програми «Erasmus».
- 6) Назвіть негативні моменти від проходження програми «Erasmus».

- 7) На Вашу думку, чи потрібно змінити щось у програмі «Erasmus»?
- 8) Як вплинуло проходження програми «Erasmus» на Вас як на особистість та на Ваш особистісний розвиток?
- 9) Чи хотіли б Ви ще раз отримати такий досвід як проходження програми «Erasmus»? Чому?
- 10) Чи вважаєте Ви, що програма «Erasmus» є найперспективнішою програмою обміну студентами в Європейському Союзі? Чому?

Додаток Б

Таблиця респондентів інтерв'ю

Прізвище та ім'я	Де проходили стажування?	Рік проходження	Транскрипти інтерв'ю
Богданова Софія	Литва, м. Каунас, університет Вітовта Великого.	Лютий 2023 р. – червень 2023 р.	Транскрипт
Яшнова Вероніка	Австрія, м. Клагенфурт	З 01.03.2023 р. – по 30.06.2023 р.	Транскрипт
Яшнова Вероніка	Німеччина, м. Оснабрюк	З 07.04.2025 р. – по 06.09.2025 р.	Транскрипт
Савчук Дар'я	м. Гданськ, Польща.	Лютий 2024 р. – червень 2024 р.	Транскрипт

SUMMARY

The relevance of the research topic is determined by the profound transformations taking place in the modern system of international relations. The shift from a unipolar to a multipolar world order highlights the growing importance of humanitarian instruments of influence - such as culture, education, information, and values - alongside traditional economic and political tools. In this context, cultural diplomacy becomes one of the most effective means of implementing a state's foreign policy, promoting its positive image, and strengthening international cooperation.

Cultural exchanges represent one of the most practical and dynamic forms of cultural diplomacy. They facilitate interpersonal communication, the development of mutual understanding, and the exchange of creative and intellectual experiences. Through such exchanges, states build trust, develop long-term partnerships, and create a favorable international reputation.

Among the most significant international exchange initiatives is the Erasmus Programme, launched by the European Union in 1987. This program has become a cornerstone of educational and cultural interaction in Europe, later extending its reach beyond EU borders. For Ukraine, participation in Erasmus has been

particularly important after 2014 - the year of signing the Association Agreement with the EU - and even more so since 2022, when Russia's full-scale invasion intensified the need for integration into the European and global academic and cultural spaces.

Thus, in the modern era of globalization and hybrid threats, cultural exchanges are increasingly perceived as a strategic tool for achieving diplomatic goals, enhancing mutual understanding among peoples, and supporting sustainable peace and development.

The purpose of the Master's thesis is to examine cultural exchanges as one of the key instruments of a modern state's foreign policy and to analyze their influence on the development of international relations.

To achieve this goal, the following research objectives were set:

- to highlight the theoretical and methodological foundations and the source base for the study of cultural exchanges in a modern state;
- to analyze the essence and specific features of the concept of “*cultural exchange*”;
- to determine the impact of cultural exchanges on international relations;
- to characterize cultural exchanges in the context of Ukraine's cultural diplomacy;
- to study the participation of students from the Faculty of History, Political Science, and International Relations of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University in the *Erasmus* programme.

The object of the study is the concept of “*cultural exchange*” as a phenomenon of inter-state and intersocietal interaction.

The subject of the study is the impact of cultural exchanges on international relations.

The chronological framework of the study covers the period from 1987 to 2025. The lower boundary corresponds to the launch of the *Erasmus* programme within the European Union - the first large-scale initiative in the field of academic mobility. The upper boundary (2025) reflects the present stage of development,

characterized by the significant expansion of academic mobility opportunities for Ukrainian students.

Special attention is paid to key milestones for Ukraine: 2014, marking the signing of the Association Agreement with the EU, and 2022, when the full-scale Russian invasion intensified the need for closer educational and cultural cooperation with Europe.

The territorial framework includes the European Union countries - as initiators and implementers of the *Erasmus* programme - and Ukraine, as one of its active participants. Within Ukraine, the focus is placed on Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, particularly on students of the Faculty of History, Political Science, and International Relations who have taken part in *Erasmus* exchanges.

The methodological basis of the study integrates a wide range of approaches typical for the humanities and social sciences.

The following methods were applied:

- the historical-chronological method, to explore the evolution of cultural exchanges and to identify key developmental stages;
- the comparative method, to analyze similarities and differences between various models of cultural and educational exchange;
- synchronous analysis, to assess the state of cultural exchanges within a specific time frame;
- the culturological method, aimed at studying culture as a holistic system of values, symbols, and meanings involved in intercultural interactions;
- the sociological method, focusing on the societal and institutional dimensions of exchanges;
- the anthropological method, enabling a deeper understanding of cultural practices, rituals, and identities that emerge in the process of intercultural dialogue.

The content analysis method was used to examine materials from official government and institutional websites, legal acts, reports, policy papers, expert opinions, media publications, and research studies related to the topic.

Additionally, the semi-structured qualitative interview method was applied. Three interviews were conducted with students of the Faculty of History, Political Science, and International Relations at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, all of whom participated in the *Erasmus* programme. The interviews provided valuable insight into their personal experiences, challenges, and outcomes of participation in international academic mobility initiatives.

This chapter «Theoretical and Methodological Foundations of Cultural Exchange Studies» explores the conceptual nature of *cultural exchanges*, their historical development, and the principal theoretical approaches used to study them. Cultural exchange is defined as the dynamic process of transferring knowledge, ideas, artistic expressions, and educational experiences between nations and institutions.

The research highlights that cultural exchanges are a vital part of a state's soft power strategy. They serve to promote mutual trust, enhance understanding among nations, and provide an alternative to coercive or purely economic forms of diplomacy. The chapter also examines the relationship between cultural exchange and globalization, emphasizing how the rapid spread of digital technologies has expanded the scope and accessibility of intercultural communication.

This section «Mechanisms and Practices of Cultural Exchanges» analyzes the institutional and functional mechanisms that underpin the operation of cultural exchange programs, with a particular focus on *Erasmus*. The programme facilitates student and staff mobility, supports joint research projects, and fosters the development of transnational educational partnerships.

It is argued that participation in such programmes enhances cross-cultural competence, contributes to the professional and personal growth of participants, and strengthens international cooperation networks. From a diplomatic perspective,

educational exchanges contribute to forming a favorable image of participating countries and act as a powerful instrument of public diplomacy.

The third chapter «Cultural Exchanges in Ukraine: The Erasmus Experience» presents an applied analysis of Ukraine's participation in *Erasmus* as part of its broader cultural diplomacy policy. Based on empirical data and interviews, it explores how participation in international exchange programmes affects Ukrainian students and universities.

All interviewees reported highly positive experiences, emphasizing the academic, cultural, and personal benefits gained from studying abroad. The programme was praised for its strong organizational structure, diverse academic opportunities, and contribution to the formation of a European identity among participants. The *Erasmus* experience also provides Ukrainian students with opportunities to represent national culture internationally, strengthening the visibility of Ukraine's intellectual and cultural potential abroad.

The study demonstrates that cultural exchanges significantly influence the development of international relations. They foster intercultural understanding, promote the dissemination of democratic values, and create the foundation for sustainable peace and cooperation.

Participation in exchange programmes such as *Erasmus* enhances the educational and professional potential of youth, encourages tolerance and openness, and forms a network of individuals capable of acting as informal ambassadors of their countries. For Ukraine, cultural exchanges contribute to strengthening its international image and integration into the European educational and cultural space.

However, the research also identifies several challenges, including the need to improve the national legal framework for cultural diplomacy, to establish a coherent strategy for international cultural cooperation, and to enhance coordination between state and non-state actors in the field. Addressing these issues will make cultural diplomacy more consistent, efficient, and impactful.

The study concludes that cultural diplomacy in the 21st century has evolved into a crucial component of international relations, serving as a key instrument of *soft power*. Cultural exchanges - as their practical embodiment - contribute to shaping global communication, building mutual trust, and strengthening social and political stability.

For Ukraine, cultural diplomacy is not merely a symbolic activity but a strategic necessity in the context of globalization and war. Participation in international exchange programmes, such as *Erasmus*, enhances the country's visibility, fosters intercultural dialogue, and helps create a generation of young professionals who embody democratic values and international solidarity.

Therefore, cultural exchanges should be regarded as a central element of Ukraine's foreign policy strategy. They serve not only as a means of educational and cultural development but also as a mechanism for building a sustainable and respected presence in the international community.